פרייז 25 גראשען XIV-ער יאהרגאנג „Opłata pocztowa uiszczona gotówką" „Radomer-Kielcer Leben" (679) 34 היינט 10 זייטען
Radom, dnia 20 Sierpnia 1937 r.
ראדאם, פרייטאג י"ג אלול תרצ"ז
טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

ראדאמער-קעלצער לעבן

פאראווע פארבערײַ
און כעמישע פראלניע
A.
HEMPEL
פאבריק און צענטראלע אלטע שטאדט 7
פיליעס:
זשעראמסקי 1
זשעראמסקי 21
זשעראמסקי 59
טראוגוטא 11
קעלנער צו וואשען צו 15 גר.

ביחד עם מחותננו ר' יצחק קאפעל נ"י ומשפחתו (קילצה)
אנו מבכים את אסונם הגדול שקרה להם במות אשתו ואמם, מחותנתנו
החשובה והנכבדה, בת גדולים, טובת הלב מאין כמוה

מרת שיינדיל קאפער נ. ע.

ומביעים בזה את השתתפותנו החמה והעמוקה.
יהי שמה של הנפטרת וזכרה הטוב שהשאירה אחריה לתנחומין לבעלה ולבנותיה ולכל בני משפחתה המתאבלים עליה.

משפחת לעסלאו
בראדום.

Rena Den
Wajnaplowa
WZNOWIŁA LEKCJE
GRY na FORTEPIANIE
dla utalentowanych
ceny przystępne
ul. Kopernika 9 m. 14
godz. 11 — 13 i 4 — 7 po poł.

Dr. med. Ludwik Wittels
b. asystent wol. Klin. Okul. Uniw. w Kolonii (Niemcy) i Klin. Okul. U. J. P. w Warszawie (prof. Laubera)
OKULISTA - OPERATOR
PRZENIOSŁ się z Warszawy
do Radomia ZEROMSKIEGO 12

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

Przyjmujemy
ZAMÓWIENIA
na
nadchodzące
ŚWIĘTA
CENY B. PRZYSTĘPNE
WILLA
GLUZMANA

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נײַע גארדעראבעס, שנײַ-ווײַסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבערײַ און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האט זיך ניט איבערציינגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט.
ביליגע פרייזען! פינקטליכע אויספיהרונג
סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערציינגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראמסקי 1, טראוגוטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59
ביליג צו וואשען קאפעלושען

ראדאמער שוחטים ווארנען די יודישע בעפעלקערונג

פאריגע וואך האבען מיר געליפערט דעם אפעל פון חשובן ה' פרעזעס דען, אין „ראדאמער קעלצער לעבען", געווענדעט צו דער ראדאמער יודישער בעפעלקערונג, אז מען זאל נישט שחט'ן קיין עופות ביי ווינקעל-שוחטים, אויסער דעם וואס עס איז עפי"ד טריפה, גראבט עס אויך אונטער די יסודות פון דער הכנסה, אויף וועלכע די גמינע באזירט זיך, און דארפען דארף די שטאט זעהר פיעל, מען דארף א מקוה, בית יתומים, פארקאן צום בית-החיים, און בעזארגען נאך אנדערע וויכטיגע יודישע אינסטיטוציעס.

האמת נתן להאמר; גאנץ אביעקטיוו, טראץ דעם וואס גיט תמיד זענען מיר גוט נעשטימט לגבי דעם ה' פרעזעס, אבער דאך מוזען מיר קאנסטאטירען דעם אמת, קענענדיג די אונערמידליכע און איבערגעגעבענע ארבעט פון ה' פרעזעס פאר דער שטאדט אויף אלע איהרע געביטען און מיר ערקלערען שארף, אז ער האט פולשטענדיג רעכט צו פאדערען א סטאבילע הכנסה פאר דער גמינע. ער ארבעט לשמה, און ער איז דער ארבעט איבערגעגעבען אידעאיש.

מיר ש'חטים, ארויסגייענדיג פון כשרות-שטאנדפונקט פרעגען דער ראדאמער יודישער בעפעלקערונג:

צי ווייסט איר ראדאמער מענער און פרויען, אז פיעל פון אייך קויפען לכתחלה פלייש אין טריפה'נע יאטקעס, וואס עס איז נבלה? איהר שיקט שחט'ן עופות, סיי דורך יודישע, סיי דורך נישט יודישע משרתים, צי ווייסט איהר וואו זיי שחט'ן?

צי ווייסט איהר אויב די עופות זענען אינגאנצען געשחט'ן כדין?

איבער דעם ערקלערען מיר דער ראדאמער יודישער בעפעלקערונג קאטעגאריש, אז עפי"ד תוה"ק, טאר מען זיך נישט מישען מיט קיין כלים איינער מיט'ן צווייטען! מען טאר נישט עסען אויף קיין שמחות — אויב איהר ווילט נזהר זיין אין מאכלים אסורות!

זייט אונז ראדאמער יודען נישט חושד, דאס מיר זענען אויסען זיך, ווייל דער וואס וועט אזוי קלערען אינו אלא טועה!

מיר האבען בעשטימטע סטאלע פענסיעס, לאו פחות ולא יותר, און עס איז אונז אהן אונטערשיד... נאר מיר באזיצען פאקטען דאס פיעל פרויען קויפען אין טריפה'נע יאטקעס, און שיקען עופות שחט'ן צו דערצו אונבערופענע פערזאנען, וואס עפי"ד תוה'ק זענען די עופות נבלה.

איהר פרויען, עס גייט צו ימים נוראים, איהר וועט קומען אין שוהל, בעטען דעם רפש"ע ער זאל אייך העלפען אין אין אלע ענינים אויף א גאנץ יאהר, אין דער אייגענער צייט וואס איהר האט געקויפט און געגעסען נבילה וטרפה און עופות נבלה וטרפה.

מיר ווארנען אייך דעריבער, דאס איהר זאלט **קויפען נאר אין קאנצעסיאנירטע יאטקעס, און ביי עופות זאלט איהר פאדערן פלאמבעס.**

אזוי ארום וועט איהר זיך אפהיטען און דער צווייטער וועט נישט נכשל ווערען אין מאכלות אסורות.

ולשומע יונעם ותבוא עליו ברכת טוב וכוח"ט.

רדום חודש אלול תרצ"ו

השובי"ם ברדום.

די אויטענטישע אונטערשריפטען פון אלע אפיציעלע שוחטים מיט'ן אריגינאל, ליגען אין רעדאקציע „ראדאמער קעלצער לעבען"

אויך די ראדאמער ענדעקעס האבען זיך נישט צו שעמען...

די ענדעקעס האבען איין טעמע, איין פראבלעם און איין ענין: יודען. וואס ס'זאל אלץ נישט פאסירען און וואס פאר א יום טוב מ'זאל אלץ נישט פייערען — דער יוד איז די אטראקציע, דער שטיפאק און דער קאמפאט, וואס מ'טיילט דעם עולם. די ראדאמער ענדעקעס זענען נישט אין דער הינזיכט קיין אויסנאהם און זיי מאכען נאך זייערע פאר-טיי-געזאסען מיט'ן גאנצען קלאפערצייג.

אט איז זונטאג געפייערט געווארען „דער נס ביי דער ווייסעל" און אויך דעם טאג האבען די ענדעקעס נישט דורכגעלאזט די געלעגענהייט צו העצען געגען יודען.

אין ראדאם האבען זיך פערזאמעלט די ענדעקעס אויפ'ן הויף פון זייער ארגאניזאציע ושעראמסקי 46. זייער עולם איז נישט געווען קיין גרויסער, איינגאנצען א עטליכע הונדערט מאן, א ביסעל דארפסלייט און אממייסט האט מען געזעהן דעם שענעם מין: נשים. פאראויס איז געגאנגען דער ארקעסטער פון די פייערלעשער און דערנאך האט מען געטראגען טראנספאראנטען מיט פערשידענע לאזונגען. צווישען אנדערע האט מען געקענט בעמערקען, אט אזעלכע מינים העץ-בלימעלעך, ווי: בעזייטיגען יודען פון דער ארמעע; נידער מיט די יודען און זייערע יודישע פאכאלקעס וכדומה.

מ'האט מארשירט פון ושעראמסקי 46 צו דער קירכע אויף מאריאצקא און פון דארט צו דער קירכע אויף ושעראמסקי 5.

די ראדאמער ענדעקעס האבען זיך מקדים געווען און א שפאר ביסעל טעג פאר'ן היינטיגען זונטאג, זענען געווען ארויסגעהאנגען פראנק און פריי אויפ'ן פארקאן פון ושעראמסקי 46 גרויסע פלאקאטען, וועלכע האבען ענטהאלטען א העצערישען נוסח געגען יודען, נישט קיין ערגערען פון די, וואס אויף די טראנספאראנטען.

א הילפס-חודש פאר די ארימע יודישע סטראגאן-הענדלער און דראבנע דעטאליסטען און קליינהענדלער.

אין א שווערע טרויעריגע לאגע געפינען זיך די היגע יודישע סטראגאן-הענדלער און דראבנע דעטאליסטען און קליינהענדלער. פון טאג צו טאג ווערען זיי איינגעשרומפען און אלץ מעהר ווערען זייערע ווירטשאפטליכע פאזיציעס וואקלדיגער. דער דראנג פון דרויסען און די שוצלאזינקייט אינוועניג גראבען אונטער אלץ טיפער זייער עקזיסטענץ און יעדען טאג דראט די סכנה פון אונטערגאנג.

דער דאזיגער פערצווייפעלטער מצב פון הונדערטער יודישע פאמיליעס האט בעוואויגען צו אלארמירען די יודישע עסקנים זיי זאלען עפעס טוהן כל זמן רעטונג קאן נאך העלפען. עס איז צו דעם צוועק גערופען געווארען א קאנפערענץ פון פארשטעהער פון דער גמינע פון ראטמענער-קאלא און פון קליינהענדלער-פעראיין.

די קאנפערענץ איז צושטאנד געקומען אין לאקאל פון קליינהענדלער-פעראיין דינסטאג אווענד. נאכ'ן אויסהערען לענגערע בעריכטען, וואס שילדערען אין שווארצע פארבען די לאגע פון די דערמאנטע האנדעלס-שיכטען, איז בעשלאסען געווארען צו פראפאנירען א חודש פאר דער עגזיסטירענדע הילפס-קאסע ביים קליינהענדלער-פעראיין. אין דאזיגען חודש וועלען געזאמעלט ווערען אין שטאדט געלד ווי אויך שטיצע אין נאטור פאר דער הילפס-קאסע, וועלכע זאל קענען געבען אהנפראצענטיגע הלוואות די פינאנסיעל - שלאבעריגע סטראגאן-הענדלער אין קליינהענדלער, וועלכע מ'קאן אזוי ארום אבראטעווען פון אנ'אונפערמיידליכער געפאהר.

די פייערונג אויפ'ן חנוכת-הבית פון דער שוהל אויף דער גליניצע.

ווי ס'איז שוין געווען געמאלדען, האט די בעקאנטע פאמיליע רובינשטיין פון גערטשצוויסקא, אויפגעשטעלט א שעהנע שוהל אויפ'ן נאמען פון איר מאן און פאטער ר' משה רובינשטיין ז"ל, געוועזענער פיאנער פון דער ראדאמער אייזען-אינדוסטריע.

פאראכטאגען פרייטאג איז פארגעקומען די ערעפנונג פון דער שוהל, אויף וועלכער ס'איז געקומען א גרויסער עולם פון דער פעריפעריע און פון דער שטאדט. נאך איבערטראגען די ספרי-תורות פון זייער בית המדרש (די רובינשטיינס) אין דער שוהל האט חזן קופער מיט'ן כאר געזינגען א קאפיטעל תהלים און ס'האבען געהאלטען רעדעס הרב טייטעלבוים און דער פרעזעס פון דער יודישער קהלה ה' דען. ה' דען האט געלויבט דעם טהאט פון דער פאמיליע רובינשטיין, וועלכע האט זיך גוט פערדינט דער יודישער קהלה אין ראדאם, ווייל די שוהל איז ווירקליך געווען א נויטווענדיגקייט פאר די גליניצער יודען. ה' דען האט צוגעזאגט, אז די יודישע גמינע וועט דעם דאזיגען אקט דאקומענטירען און פערשרייבען אין א ספעציעלען פנקס לזכרון נשמתו פון ר' משה רובינשטיין, אויף וועמעס נאמען די שוהל איז געשטעלט געווארען.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס די פרל' רוזשע און חכר איטשע חיימאוויטש צוליב'ן טוידט פון זייער

מוטער

יצחק קאסמאן
און שלמה צוקער

Przyjmuję
ZAMÓWIENIA
na
nadchodzące
ŚWIĘTA
CENY B. PRZYSTĘPNE
GARBATKA
WILLA GLUZMANA.

פון דער אלג. ציונ. ארג.

(וועלט-פערבאנד) קאמוניקאט.

די ארגאניזאציע פון אלג. ציוניסטען טראגוטא 55 איז מודיע אז באלד נאך די פייערטעג טרעט זי צו צו א פערברייטערטע ציוניסטישע און אויך קולטורעלע ארבייט.

דעם 1-טען טאג ר"ח 5 אז. נ. מ. וועט פראפ. אלחנן שיצער האלטען א רעפעראט אין אונזער לאקאל א. ד. ט „שענהייט און ערהאבענקייט".

ווי דאס פערגאנגענע יאהר וועט אויך היי-יאהר ווערען איינגעארדענט א מנין אויף די ימים נוראים און סוכות אין איהרען בעקוועמען און לופטיקען לאקאל.

„וואס קאן אמעריקא טהון פאר די יודען אין פוילען“.

דער ניו-יארקער „טאג“ ברענגט א ארטיקעל „וואס קען אמעריקא טהון פאר די יודען אין פוילען“. פון ארטיקעל לאזט זיך צוליעב נעוויסע טעמים ברענגען נאר דער סוף זיינער, וואו עס שרייבט זיך:

„מיר דארפען טהון צוויי זאכען:

ערשטענס שטארקען זייער מוט און זייער ווידערשטאנדס פעהיגקייט צו קענען ווארטען ביז יענער גוטער צייט, ווען די לאגע וועט זיך ענדערען.

צווייטענס צוגרייטען פאר זיי פרנסות אויפ'ן פלאץ פון די וואס ווערען פון זיי יעדען טאג אוועקגענומען; אונטערליינען א באדען אויפ'ן ארט פון דעם באדען, וואס ווערט יעדען טאג ארויסגעריסען פון אונטער זייער פיס...

אמעריקאנער יודען, דערהויפט די יודישע לאנדסמאנשאפטען אין אמעריקא, מוזען העלפען אוועקנעהמען וואס מעהר יודען פון האנדעל און איבערשיכטען זיי צו פראדוקציע.

ערשטענס בעציהט זיך די פוילישע רעגירונג — און אויך די פוילישע בעפעלקערונג — מיט מעהר רעספעקט צום פראדוצירער, ווי צו הענדלער. צווייטענס איז די קאנקורענץ פון דעם פאלאק אויף דעם געביעט א קלענערע ווי אויפ'ן געביעט פון קליינעם האנדל און די פרנסה א זיכערע.

ווען די אנטיסעמיטען שטעלען א פיקעט ביי א יודישער קראם, קען דער קרעמער נישט פערקויפען און נישט פערדינען. ווען זיי שטעלען א פיקעט ביים הויז פון יודישען שניידער, קען ער זיצען אינעווייניג און אנניין מיט זיין ארבייט אהן שטערונגען.

די גאנצע טעטיגקייט פון די יודישע לאנדסמאנשאפטען אין אמעריקא מוז זיך קאנצענטרירען אויף קאנסטרוקטיווע פראיעקטען, יעדעס שטעטעל מוז ווערען א יודישער ארבייטס-צענטער פון איין פראדוקט אדער א צווייטען. מען דארף נישט דערווארטען, אז אלע פראיעקטען וועלען געלונגען. אבער אויב אפילו א העלפט וועט געלונגען, וועט עס אויך זיין פון גרויסער הילף פאר די פוילישע יודען.

דער „דזשאינט“ דארף שאפען א צענטראלע, סיי פאר דעם אויסקויף פון רויה מאטעריאלען און סיי פאר דעם פערקויף פון פארטיגע יודישע פראדוקטען אין פוילען און אין אויסלאנד.

אין דער דאזיגער ארבייט וועט די פוילישע רעגירונג נישט שטערען, ווייל זי איז פעראינטערעסירט אין א פערגרעסערטען עקספארט. דער דאזיגער עקספארט מוז אבער געהן דורך א פעראנטווארטליכער געזעלשאפטליכער האנד, כדי מיר זאלען וויסען, אז מיר העלפען פערקויפען פראדוקטען פון יודישע ארבייט און גישט פון א יודישען פאבריקאנט, וואס נעהמט נישט ארייין אפילו קיין יודישע ארבייטער.

— און ענדליך — עמיגראציע

עס איז אנ'אבסורד צו דענקען, אז עמיגראציע קען לעזען די יודען-פראגע אין פוילען. נאר א קראנקע אנטיסעמיטישע פאנטאזיע קען זיך פארשטעלען פוילען אהן יודען. ווען עס זאל אפילו זיין א פריי לאנד, וואוהין מיליאנען יודען זאלען קאנען פאהרען און די פוילישע רעגירונג זאל אויסגעבען מיליאנען אויף צו העלפען אלע איהרע יודען צו עמיגרירען, וואלט איהר גענומען מעהר פון 100 יאהר ארויסצופיהרען אלע יודען פון פוילען.

דאס מיינט אבער נישט, אז מיר דארפען האלטען יודען אין פוילען עמיצען אויף להכעיס. יעדער אמעריקאנער יוד, וואס האט עלטערן אין פוילען, א ברודער אדער א שוועסטער, אדער מינדעריעהריגע קרובים, וואס ער קאן אויף א געזעצליכען אופן אריבערנעהמען קיין אמעריקא, איז עס זיין פליכט צו טהון.

די צאהל וועט זיין נישט קיין גרויסע הונדערטער טויזענטער. אבער הונדערטער טויזענטער עלטערע טויזענס ארימע יודישע פאמיליעס פון פוילען. הייסט שאפען פאר זיי גרעסערע מעגליכקייטען דא, און פערלייכטערען דעם דרוק אויף די וואס זענען פערבליבען אין פוילען. די אריבערגעקומענע עמיגראנטען פון היינט קאנען אין עטליכע יאהר שפעטער אליין שטיצען די אנדערע, וואס זיי האבען דארטען איבערגעלאזען.

דער דזשאינט מוז פערשטארקען זיין קאנסטרוקטיווע ארבייט צווישען די יודען וואס געפינען זיך אין פוילען, און דער „האיאס“ מוז פערשטארקען זיין טעטיגקייט, סיי אין פוילען, צו העלפען וואס מעהר פוילישע יודען ארויספאהרען פון דארטען און בעזעצען זיך אין לענדער, וואו זיי האבען פריינד און וואו זיי דערווארט א בעסערע צוקונפט.

עס זענען דא גרויסע יודישע כיחות אין פוילען, סיי קולטורעלע און סיי עקאנאמישע. די פוילישע יודען נויטיגען זיך נישט אזויפיל אין צדקה, זיי נויטיגען זיך מעהר אין קאנסטרוקטיווער הילף אין א ברודערליכער האנד, וואס זאל אונטערשפארען און אונטערהאלטען, ביז וואנען עס וועט קומען פאר זיי א גליקליכערע צייט, ווען זיי וועלען קאנען שטיין אויף זייער אייגענע פיס.

און דאס מוזען מיר זיי געבען“.

א טויטער חתן און א לעבעדיגע כלה אונטער א שווארצע חופה

דער חתן איז בעגאנגען זעלבסטמארד, ווייל די כלה האט איהם נישט געוואלט, אבער נאר זיין טוידט האט מען זיי חתונה געמאכט. — א דראמע צווישען קורדישע יודען אין פאלעסטינע.

א בריף פון פאלעסטינע פון א. איצקאוויטש.

„א שווארצע חופה“ איז ביי יודען קיין נייעס נישט.

עלטערע יודען, פון די פארוואָרפענע קליינע שטעטלעך אין אוקראינע, — די דאזיגע יודען וויסען צו דערצעהלען פון א שווארצע חופה, וועלכע איז אמאל געשטעלט געווארען, ווען איינער פון די חתן-כלה פאר, ער אדער זי, איז געשטארבען אין דעם באשטימטען „יום-החופה“.

אין אזא פאל, ווען ענטוועדער דער חתן אדער די כלה איז געשטארבען פונקט אין דעם „יום-החופה“, פלעגט מען שטעלען א שווארצע חופה נעבען דעם טויטען חתן אדער כלה. מען פלעגט אויף שנעל דורכפיהרען א זעהר קורצע מחילה-בעטען, ער, דער מת, זאל זיין א גיטער מליץ און בעטען פאר אלע לעבעדיגע...

מיט איין ווארט: א שווארצע חופה ביי יודען איז קיין נייעס נישט. אבער פיעל עדנסטער און טראגישער איז אזא שווארצע חופה ביי די אריענטאלישע יודען, און אזא חופה איז דא איצט געשטעלט געווארען אין חיפה.

אבער לאמיר דערצעהלען די געשיכטע פון איהר סאמע אנהויב.

צוויי עכט אריענטאלישע יודישע, זעהר פרומע פאמיליען, מזרחי און עזרא, זענען צוריק מיט 5 יאהר געקומען אהער פון קורדיסטאן. דער עלטערער זוהן פון דער מזרחי פאמיליע, דוד, איז דעמאלט אלט געווען 16 יאהר, און די עלטסטע טאכטער פון דער עזרא פאמיליע, שרה, איז אלט געווען 13 יאהר.

דא האבען דוד און שרה זיך באגעגענט, בעקאנט און... דוד האט זיך זעהר הייס און שטארק פארליבט אין שרה'ן, טאקע ווי נאר אנ'אריענטאלער יוד קען זיך פארליבען.

אין קורדיסטאן, אין אזא פאל פון ליבע, וואלט דוד גארנישט בעדארפט זוכען צו ווירקען אויף שרה'ן זי זאל זיין ליבע אננעהמען און זי זאל איינשטימען צו הייראטען מיט איהם.

אזוי ווי ביי די אראבער אזוי אויך ביי די אריענטאלישע יודען, באזונדערס ביי די אפגעשטאנענע קורדיסטאנער יודן, איז איינגעפיהרט דער מנהג, אז דער חתן קויפט זיין כלה ביי איהרע עלטערן.

געפעלט דעם בחור א מיידעל — געהט ער אוועק צו איהרע עלטערן, מעלדעט זיי, אז ער וויל הייראטען זייער טאכטער און פרעגט וויפיעל געלד זיי ווילען.

אז דער פאטער פון דער באטרעפענדער מיידעל באקומט שוין די אנגעבאטענע סומע, דאן מוז דאס מיידעל שוין הייראטען דעם בחור, צי זי וויל דאס יא, צי אפילו ווען זי וויל דאס נישט.

ווער פון די אריענטאלישע יודען, אויבערהויפט ביי די מאסען, רעכענט עס זיך ביי א שידוך מיט די געפיהלען און פארלאנגען פון זיין יונגער טאכטער? און וועלכע פון די אריענטאלישע מיידלעך, באזונדערס אין די ערטער, וואו די באפעלקערונג איז א ריין-אריענטאלישע און איז נאך נישט אנגעגריפען פון דער אייראפעאישער קולטור, יועלכע פון די דאזיגע מיידלעך וואגט עס גאר צו זאגען איהרע עלטערען א דעה אין וואס אנבלאנגט דעם מאן, צו וועלכען זיי ווילען איהר פאר'קנס'ען?

אין קורדיסטאן, אלזא, אין אזא פאל ווען דוד פארליבט זיך דארט אין דער זעלבער שרה, אזוי, אז ער וויל מיט איהר חתונה האבען, און ווען ער באמערקט, אז זי איז פאר איהם נישט איבערין באגייסטערט, וואלט ער זיך געווענדעט צו איהרע עלטערען, און אין פאל זיי וואלטען איינגעשטימט אויף דער סומע געלד, וואלט ער צו דער חופה שוין געגאנגען מיט שרה'ן, אפילו געגען איהר ווילען.

אין ארץ ישראל אבער איז די זאך שוין גאנץ אנדערש. אפילו די קורדיסטאנער יודען זענען דא שוין נישט מעהר די פולע און אומבאגרעניצטע באזיצער און הערשער פון זייערע קינדער, אפילו די מיידלעך. אבער שרה האט דוד'ן, נישט ליב געהאט און האט איהם נישט געוואלט.

כמעט גאנצע 4 יאהר נאכאנאנד האט דוד מזרחי געזוכט די ליבע און סימפאטיע פון שרה עזרא. ער האט זי באהאנדעלט מיט גרעסטען רעספעקט און מיט דער הייסטער ליבע; האט איהר געשענקט זיין גאנצע אויפמערקזאמקייט, זיין גאנצע פרייע צייט און אפילו אויך זיין גאנצע געלד.

ווי עס זעהט, האט שרה איהם געגעבען אורזאכען צו גלויבען, אז זי שאצט אן זיין ליבע, און דעריבער איז זיין אנטוישונג געווען אזוי גרויס, אז ווען ער האט ביי איהר געבעטען חתונה האבען מיט איהם און זי האט איהם ענטזאגט, איז ער גלייך אוועק אהיים, זיך באגאסען מיט קעראסין און זיך אונטערגעצונדען.

די טרויעריגע כראניק פון די היגע טעגליכע צייטונגען האט וועגען דער גאנצער אויבען דערצעהלטער געשיכטע נעהאט צו מעלדען בלויז דאס, אז—

„א יונגערמאן, 21 יאהר אלט, פון דער היגער קורדיסטאנער יודישער געמיינדע, האט זיך באגאסען מיט קעראסין און אנגעצינדען כדי צו מאכען א ענדע פון זיין לעבען, צוליב אן אנגלוקליכער ליבע, און איז אין א שווערען צושטאנד געבראכט געווארען אין דעם היגען „הדסה“-שפיטאל, וואו ער איז אין דעם זעלבען טאג געשטארבען“

דאן קומט די שווארצע חופה.

איינינע שעה'ן נאכדעם, אז דוד מזרחי איז, נאך זעהר שווערע ליידען געשטארבען אין „הדסה“-שפיטאל, האבען זיך אין טויטען שטיבעל פון זעלבען שפיטאל פארזאמעלט דער רב און די פני פון דער קורדישער געמיינדע, דערנאך די פאמיליע עזרא און מזרחי, צווישען זיי אויך די פרומע גלויביגע שרה, וועלכע איז געווען אזוי דערשראקען, אז זי האט אויך אויסגעזעהען ווי א מת, און זי איז געפיהרט געווארען פון צוויי פרויען ביי איהרע ביידע זייטען. אלע זענען זיי געקומען געקליידעט מיט זייערע בעסטע און טייערסטע יום-טוב'דיגע קליידער און ציהרונג.

מען האט געבראכט א שווארצע חופה. די פרויען האבען אנגעהויבען זינגען אן אריענטאלען געזאנג. אין זייער כאר האבען זיך באלד אנגעשלאסען אויך די מענער, וועלכע האבען אנגעהויבען אויך טלנצען אן אריענטאלישען טאנץ.

די קולות פון געזאנג און פרייד האבען זיך צוזאמענגעמישט מיט די הימעל שפאלטענדע געוויינען און געשרייען פון טויטענס פאמיליע, קרובים און פריינד, און זענען פערוואנדעלט געווארען אין א שרעקליכער און גרויליכער סימפאניע.

עס האט אויסגעזעהן, אז די אנוועזענדע זענען עפעס ווי אנטשלאסען צו אויפוועקן דעם טויטען פון זיין אייביגען שלאף, איהם מאכען אנצושליסען זיך אין זייער געזאנג און טאנץ.

נאכדעם, אז זיי האבען אזוי געזונגען און געטאנצט מינוטען לאנג, האט מען ענדליך אוועקגעשטעלט די שווארצע חופה און אנידערגעלייגט אונטער איהר דעם „חתן“ אין זיינע ווייסע תכריכים, די „כלה“ מיט איהרע עלטערען, ווי אויך מיט דעם חתנ'ס עלטערען, ווי אויך דעם חתנ'ס עלטערען מיט זייערע

(ווייטער זייט 4)

פ. בושאצקי

די געשיכטע פון מיין טאַטען דעם נשרף.

(אלעגאריש)

„מכלל שהוא צריך לפרט“ (בריתא דר׳ ישמעאל)

II

אנומעלט רופט צונויף דער טאטע אונז אלע קינדער און זאגט צו אונז אזוי:

— „קינדערלעך מיינע! איהר זעהט דאך ווי ביטער עס איז אונז פון צייט אונזער הויז איז פערברענט געווארען. דאדורך זיינען מיר געקומען צו אזא שטופע, צו וואלגערען זיך אין פרעמדע דירות. אלזא וואלט איך אזוי געזאגט: אמת טאקע, אונזער הויז איז אבגעברענט, אבער דער פלאץ איז דאך דא און דער פלאץ איז דאך אונזערער. דאס קאן דאך קיינער נישט אבלייקענען לאמיר זשע זיך אנטהון א כח, לאמיר צוזאמען נעמען די רעשט ביסעל האב און גוטס אונזערס, אונזער ביסעל ווירטשאפט, וואס עס איז אונז נאך פערבליבען פון יענע גוטע יאהרען און לאמיר אויפשטעלען אויף אונזער פלאץ א וועלכע עס איז הייזעל דעריוויל, און לאמיר שוין אויפהערען וואלגערען זיך אין דער פרעמד. גענוג שוין צו לאזען זיך טרעטען פון אזא גראבען נפש ווי אונזער ווירט איז; גענוג שוין צו זיין א כפרה - היהנדעל פאר אלעמענס זינד, מיר וועלען דארט אויפבויען אונזער אלטען גארטען. מיר וועלען פארפוצען דארט אלץ, וואס איז נויטיג אונז צום עסען, צום לעבען. לאמיר אוועקווארפען די אלע וויסטע פרנסות; לאמיר זיך נעמען צו-באארבייטען אונזער גארטען, וואס ער איז פערוויסט געווארען. און לאמיר אנהויבען ווידער א לעבען, א לייטישען, זיכערען, רוהיגען לעבען ווי אין די אמאלעדיגע גוטע יאהרען; לאמיר ביסלעכווייז אנהויבען זאמלען מאטעריאל און לאמיר אויפבויען אונזער הויז עס זאל זיין אונז דארט בעקוועם גרוים, ליכטיג און ווארעם; מען זאל שוין מיט אונז נישט דארפען ווארפען זיך. לאמיר אויפהערען זיין שלעפערס. לאמיר ווערען צוריק בעלי-בתים ווי געווען!“

דערהערט דעם מאמר, דעם פארשלאג פון טאטען, רופט זיך אב דער עלטערער זוהן דעם טאטענס, דער חסידי׳שער יונגערמאנטשיק:

— טאטע, האפס פערגעסען, אז עס איז דא א רבי אויף דער וועלט! אהן רבי׳ן גיב איך מיר קיין ריהר נישט. אז „ער“ זאל לעבען וועט הייסען, דאן וועל איך אויך מסכים זיין. ווי קאנסטו עפיס אזוי טהון: כאפ-לאפ, נישט אנפרעגענדיג פריהער ביי דעם רבי׳ן? אפשר איז נאך נישט די צייט?... אפשר הייסט נאך נישט גאָר?..

א צווייטער זוהן שלאגט איהם איבער:

— אי, וואס טויג מיר דארטען רבי — שמעבי! איך זאג נאר עפעס אנדערש: גוט מיר וועלען אויסבויען א הויז — מיט וואס זענען מיר זיכער, אז שונאים וועלען אונז נאך אמאהל נישט אונטערצינדען? הא!

— ביזט גערעכט, מיין קינד! ענטפערט איהם דער טאטע. — איך האב שוין טאקע וועגען דעם אויך א טראכט געטהון. איך רעכען אבער, אז דאס דארף אונז כלל נישט אבשרעקען. מען דארף נאר א טראכט געבען און אויסגעפינען עפעס אזא מיטעל א באווארעניש צו דעם. מען זאל נאכאמאל צו דעם אומגליק נישט קומען. איינער פון אזעלכע מיטלען איז: פערזיכערען אונזער הויז פאר פייער אין אזא פערזיכערונג׳ס-געזעלשאפט. און דאן, ווען אונזערע שונאים וועלען וויסען, אז אונזער הויז איז פארסטראכירט, וועט זיי שוין נישט איינפאלען אונז די הויז אונטערצוצינדען. מיר אליין וועלען מוזען טאקע אליין שטעהן אויף דער וואך, זיין צוגעגרייט מיט אלע לעש-מיטלען, לעש-אינסטרומענטען, נישט דערלאזען דאס פייער צושפרייטען זיך.

— אבער וואס טויג אונז די אלע קלאפאטען! — קוויטשעט דאס יונגסטע זונדעל. מיר דארפען דאס אלץ נישט! מיר דארפען ליבערשט א נעם טוהן זיך צו אונזער ווירט און אזוי לאנג קעמפפען מיט איהם, ביז מיר, און נישט ער, וועלען זיין די בעלי-בתים. מיר לאקאטארען וועלען בעקומען די דעה. נידער מיט דעם הויזבעזיצער! איך האב שוין א שמועס געטוהן מיט אלע לאקאטארען פון דעם הויז און עס איז ביי אונז געבליבען איינשטימיג אראבצווארפען דעם ווירט פון אלע שטיגעו, אנלערנען איהם אזוי, אז ער זאל וויסען, אז נישט ער זאל זיין דער ווירט פון דעם הויז. ווייל נישט ער האט די הויז אויפגעשטעלט און נישט ער האלט אויף דאס הויז. ניין, טויזענד מאל ניין! לאז ער פרובען זיין א בעה״ב אהן לאקאטארען, אדרבה, לאמיר זעהען ווי ער וועט אויפהאלטען א הויז אהן אונז! פון וואנען וועט ער נעמען פאדאטקעס צו צאהלען, וואו וועט ער נעמען אויף רעסאנס, פון וואס וועט ער האבען א סטרוזש צו האלטען, דעם דאך צו רעפערירען א. א. וו? מיר, נאר מיר, גיבען אויף דעם אלעמען. מיט אונזער כח איז ער בעל-הבית, מיט אונזער בלוט און שוויס האלטען מיר אויף דאס גאנצע הויז זיינס. די גאנצע דעה מוז אלזא זיין ביי אונז אין האנד! מיר זענען א מאכט, א קראפט. ער איז איינער און מיר זענען א סך. מיר וועלען זיך פטראייגען און מיר וועלען איהם ווייזען ווער עלטער איז—

דערהערט א זעלכע דיבורים איז דער טאטע פערציטערט געווארען. דער טאטע אונזערער, וועלכער איז׳ בטבע א בעל-באטישער יוד, א רוהיגער, א שטילער, געהט יעדען אויס׳ן וועג, זאטשעפיעט נישט קיין פליג אויף דער וואנד, ווייכט אויס מחלוקת ווי ווייט מעגליך, און דא דערהערט אזעלכע דיבורים, איז ער „פרחה נשמתו“ געווארען, ער האט שיער נישט געחלשט. ווען ער האט זיך אביסעל בערוהיגט האט ער אויסגעבראכען מיט א געוויין:

— קינדער — זאגט ער ·· איך האב אדורכגעמאכט מיין לעבען אונטער פערשידענע אומשטענדען; איך האב שוין געהאט אלערליי צייטען; איך האב שוין פערזוכט קאלט און ווארעם; איך האב שוין אויסגעפרובט אלע מיטלען: אמאל מיט גוטען און אמאל מיט בייזען. אז איך בין געווען יונגער, האט זיך אין מיר אויך אמאל דאס בלוט צושפילט און האב, ווען די נויט איז געווען אמהצכסטען, געוואָרפען זיך אויפן הויז-ווירט, איבער זיין זשאנדצע מיט שארפע ווערטער, מיט קריג, מיט געשריי. אבער— אז אך און וויי! וואס האב איך דען אויסגעפיהרט מיט אזא שטייגער? דער רעזולטאט איז תמיד געווען פאר מיר א טרויריגער: נאך אזא סקאנדאלעכל האט מיר ערשט דער בעה״ב אנגעהויבען אויפ׳ן נרויסען שטייגער יאגען און פלאגען; א צייט לאנג אנגעטהון שווארצע און ביטערע צרות. ער האט ארויסגענומען פון מיין יואהנונג טיר און פענסטער, פערשלאסען פאר מיר דאס וואסער, פערזאגט דעם סטרוזש ער זאל מיר נישט ארייןלאזען, נישט עפענען מיר דעם טויערשפעט אין אווענט; פערשפארט מיר דעם צוגאנג צו מיין דירה, פערלעגט מיט קלעצער, מיט שטיינער, מיט גרוז, אזוי אז נישט איינמאל בין איך געפאלען און געהאט „ריסוק-אברים“ איידער איך בין צוגעקומען צו מיין טיר. ער איז דאך דער תקיף: אויף זיין זייט איז דער זשאנדצע, דער סטרוזש, דער משרת, דער טרעגער און די אלע בעל - מלאכה׳ס, וואס פערדינען פון איהם, ביי זיין הויז א גילדען. און אפילו דער פאליציאנט, דער מאגיסטראט, דער סאנד, — מיט איין ווארט — אין כה קאן איך מיך צו איהם קיינמאל נישט פערגלייכען. און טאמער מיינט איהר, אז ביי אזא געלעגענהייט, ווען עס איז אויסגעבראכען אנ׳אפענער קאנפליקט צווישען מיר און דעם ווירט, האט אפשר ווער פון די לאקאטארען געשטעלט זיך אויף מיין זייט? חלילה וחס! אבוואהל זיי אלע האבען אויף איהם א בייז הארץ, דאך, ווען ער האט זיך פערנומען מיט דרך-ארץ לערנען, דאמאלט האט קיינער פון זיי אפילו קיין גוט ווארט פון מיינעט וועגען נישט געלאזט פאלען. פארקעהרט גאר. לויט ווי איך האב מיך דערנאך איבערצייגט האט נאך יעדער פון זיי א קליין קנייטעל צום פייער צוגעלעגט, טיילמאל אליין אונטערגעהעצט דעם בעה״ב מיט זיינע יונג משרתים אויף. — זעהט איר, מיט גוטען האב איך שטענדיג בעסער געמאכט, אויסגעשפיעלט. אמת. צו קיינע גרויסע גליקען האב איך מיך אפילו דורך אזא וועג נישט דערשלאגען. אבער, אז איך האב אויסגעמיטען הארטע קלעפ און שמערצליכע חייטאגען אט דורך אזא פרידליכען וועג — דאס איז בלתי ספק. היינט קאן מיר שוין גאר אויפ׳ן געדאנק נישט קומען איך זאל מיך געהן פעכטען מיט׳ן ווירט. און אויב דיר, מיין קינד, ווילט זיך אזוי שטארק קריכען אין קאמף מיט איהם, קאן איך דיר נאר סיט א בלוט-טריפענדע הארץ זאגען: אז דער וועג איז פאר דיר און אויך פאר אונז אלע העכסט-געפעהרליך. לא די, וואס דאדורך פערלירען מיר אין דיר א קראפט וועלכער קאן אונז שטארק צונוץ קומען אין אונזער אונטערנעמונג — וועסט דו דו אונז נאך ברענגען גרויס שאדען אויף טריט און שריט. בעדענק זיך, מיין קינד! טרוי מיך, אז איך רעד אזוי. נישט ווייל איך בין שוין, ווי דו זאגסט אלט און קאלט. איך אורטייל ווי א פראקטישער מענש. איך האב שוין אין מיין לעבען אויסגעפרובט כל - ערליי מעטאדען און אלערהאנד סיסטעמען. איך בין געקומען צום בעשלוס, אז פאר אונז איז קיין אנדער וועג פאהרען ווי נאר צוריק אויפבויען אונזער אייגען הויז. מיינער א נאנטער קרוב, א אינזשענער, האט מיר שוין געמאכט א פלאן, און דער מאגיסטראט פערזיכערט מיר דעם פלאן צו באשטעטיגען, נעמט זיך, אלזא קינדערלעך, אלע מיט פ,ראייניגסטע כחות צונויף טראגען דעם נויטיגען מאטעריאל דערצו. ווענען מייסטערס אויף אויפשטעלען דאס הויז האב איך קיין זארג נישט. אין אונזער משפחה האבען מיר ברוך-השם אלערהאנד ספעציאליסטען: בויער, מויערער, סטאלארעס, בליאכאזשעס און אלע אנדערע בעלי-מלאכות, וועלכע וועלען מיר טריי דינען און נישט פערשווינדלען — נעמט זיך קינדער צו דער ארבעט און גאט וועט אחראי העלפען!—

דער יונגערער ברודער מיינער, האט אבער אריינגעשפעקט זיך וואטע אין די אויערען. ער ווארפט זיך, ער היצט זיך און וויל בשום אופן נישט הארכען נישט דעם טאטען, נישט אונזער עלטערע ברידער און שרייט נאר אין איין קול נאר — קעמפען!

האט רחמנות, יודישע קינדער, אפשר קאנט איהר אויף איהם ווירקען ער זאל אביסעל געלאסענער ווערען און זאל פאלגען דעם אלטען, שוואכען טאטען; כ׳לעבען, איהר וועט אייך עולם - הבא קויפען!

(סוף פון זייט 3)

נאהנטע, האבען זיך צוזאמענגעשלאסען אין א ראד און האבען געמאכט די טראדיציאנעלע 7 הקפות ארום דעם טויטען „חתן“.

נעענדיגט די 7 הקפות האט זיך דער דאר אויפגעלעזט. די „כלה“ איז אוועקגעשטעלט געווארען נעבען „חתן“ און דער רב האט אנגעהויבען דעם סידור-קידושין.

פריהער האט ער ארויפגעצויגען די קידושין-רינגען אויף דעם „חתנ׳ס“ א פינגער און אויף דער כלה׳ס א פינגער. דערנאך האט ער די רינגען אומגעביטען; ארונטערגענומען דעם רינג פון „חתנ׳ס“ פינגער און ארויפגעצויגען אויף דער „כלה׳ס“ פינגער, און דעם רינג פון „כלה׳ס“ ארויפגעצויגען אויף דעם חתנ׳ס פינגער (אזוי איז דער מנהג ביי די קורדיסטאנער יודען.)

פארטיג געווארען מיט דער דאזיגער צערעמאניע האט דער רב געזאגט די נייטיגע ברכות, און ווען די צערעמאניע איז געווען צו ענדע, האבען די אנוועזענדע די „מחותנים“, די „כלה“ און אפילו אויך דעם טויטען בעגריסט מיט דעם טראדיציאנעלען „סימן טוב, ומזל טוב!“ און...

עס האבען זיך ווידער אנגעהויבען די געזאנגען און טענץ... ביז מען האט דעם „חתן“ ארויסגעטראגען פון טויטען שטיבעל, און עס האט זיך אנגעהויבען די לויה מיט דעם אנטייל פון דער 18-יעהריגער „אלמנה“, וועלכע איז נאכגעגאנגען נאך דער מיטה פון איר טויטען מאן, ווען איבער איהר האט מען געטראגען די שווארצע חופה.

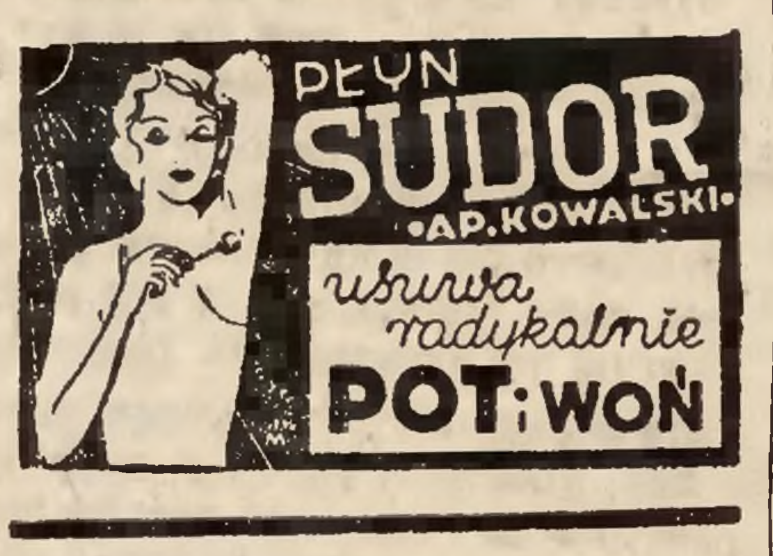

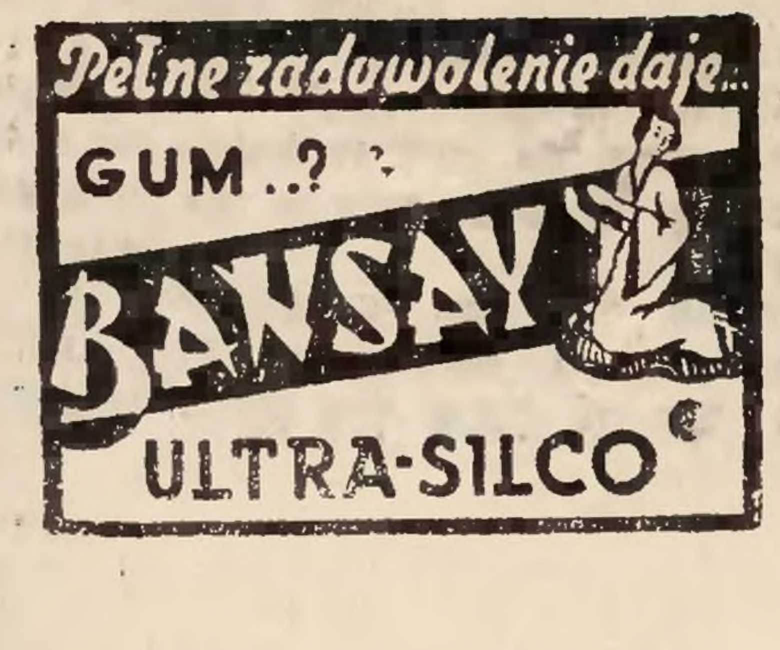

ראַדאָמער יודען פון אַ מאָהל

טיפּען, געשטאַלטען און בילדער

פון מאיר הערץ.

„די וועגענער זענען גוט, נאָר מען דאַרף זיי שמירען".

105

אַז דער יונגער שוחט איז געקומען אַ היים פון רב נאָכ'ן נסיון, ס'הייסט נאָכ'ן פּריבען איהם, און דערצעהלט, אַז דער רב האָט איהם געהייסען קומען אין אַ צוויי־דריי טעג אַרום מיט אַ ניי „געשטעלטען" חלף — ווען ער האָט איבערגעגעבען אָט דעם רעזולטאַט, האָבען די שטוביגע באַלד פערשטאַנען, וואָס די „פּראָלאָנגאַטע" בעדייט. זיי האָבען זיך אויפ'ן אָרט אָנגעשטויסען, וואָס דער רב מיינט מיט'ן קומען אין אַ פּאָר טעג אַרום מיט'ן חלף. און כאָטש אַלע האָבען עס געוויסט, האָט קיינער פונדעסטוועגען נישט ענטפּלעקט זיינע געדאַנקען און גאָרנישט געזאָגט, נישט וואַגענדיג צוברענגען פאַר'ן מויל דעם „סוד", וואָס יעדער האָט געטראַכט. מ'האָט זיך בלויז איבערגעקוקט איינער מיט'ן צווייטען און זיך איבערגעווינקען מיט אַ פינטעל פון אַניויג.

דער יונגער שוחט האָט זיך אָפּגעשטעלט בּיים טיש, אַרויסגעצויגען פון קעשענע קלענערע און גרעסערע חלפים און זיי אָפּגעלעגט פערפּאַקטע אין די שיידלעך מיט אַרומגעוויקעלטע שטריקלעך און בענדלעך, פיהלענדיג בעת מעשה אַ טיפע דערשלאָגענקייט און אַ נאָך גרעסערע אויפגערעגטקייט. זיין פּנים איז געווען פערפלאַמט און איבער די רויטע פלעקען האָט זיך געצייכענט אַ דין, בייסיג שמייכעלע, געווענדעט צו אַלע און אפשר צו קיינעם נישט, נאָר צו זיך אַליין, וואָס דער טייטש דערפון איז געווען: נו. מילא איז נישט דערפון. ער האָט צו קיינעם נישט געהאַט קיין פּרעטענזיעס, נאָר צו זיך אַליין, פאַרוואָס ער האָט זיך געלאָזט צורעדען און געלערענט זיך שחיטות. ער האָט דאָס נישט געבּרויכט, האָט ער זיך אַליין פאַרוואָרפען געמאַכט. גענוג אַז זיין טאַטע און דער שוואָגער זיינער זענען שוחטים. צו וואָס אָבער האָט ער עס געבּרויכט? ער האָט זיך געבּונטעוועט און אַרויס מיט שאַרף לשון געגען די אַרומיגע:

— וואָס האָט איהר געוואָלט פון מיר צו וואָס טרייבּט איהר מיך צו אַ בלוטיגע פּרנסה? איז דען נישט בעסער צו זיין אַ האָלץ־העקער אָדער אַ וואַסער־טרעגער? ווי שטעהט עס געשריבען, אַז שחיטות איז אַ שענערע פּרנסה פון אַ שיסטער, צי פון אַ קאָוואָל? אַרובאַ ווייזט מיר וועלכער פון די תנאים און אַמוראים אין דער גמרא, האָט זיך געגרויסט, אַז ער איז אַ שוחט? פאַרדאָס זעהען מיר גראָד פערקעהרט. אין דער גמרא ווערט געבּרענגט יוחנן הסנדלר, ר' יצחק נפחא; ר' יוחנן איז געווען אַ שוסטער. ר' יצחק אַ קאָוואָל. נישט זיי און נישט דער תלמוד האָט זיך געשעמט מיט זייערע פאַכען. און אפשר איז ער טאַקע גערעכט דער רב פערלמוטער, וואָס ער לאָזט מיך נישט זיין קיין שוחט, כ'ווייס?

דער אַלטער שוחט, דער טאַטער זייַנער, האָט זיך געדרעהט איבער דער שטוב מיט דער לאַנגער לילקע אין מויל. פון דער ליולקע האָבען זיך געצויגען בלאָהע, קנוילעכלעך רויך, וואָס האָבען געשוועבּט אין דער לופט ביז אונטער'ן סופיט, ווי לייכטע שווימענדיגע וואָלקענדלעך. צוזאַמען מיט זיי האָט אויך דער אַלטער שוחט געשוועבּט מיט זיינע געדאַנקען אין דער פערגאַנגענהייט. און פאַר זיינע אויגען איז אַרויסגעשווימען דאָס בּילד, ווי ער איז צוזאַמען מיט זיין רבּנישע מוטער געפאָהרען נאָך זיין טאַטער'ס, דעם אָפּאָטשנער רב'ס פּטירה, קיין גער צום חידושי־הרי"ם אַ שאלה פרעגען, וואָס ער זאָל טוהן און צו וואָס פאַר אַ פּרנסה ער זאָל זיך נעמען נאָך דער חתונה. ער האָט זיך אַצינד דערמאָנט, ווי דער אַלטער גערער רבּי האָט איהם געהייסען אַ שוחט ווערען; דער אַלטער שוחט גריבּעלט זיך איצט טיפער אַריין אין דער דאָזיגער ערינערונג און ער איז אַליין בּייז אויף זיך, פאַרוואָס ער האָט נישט געפרעגט דעם חידושי־הרי"ם די זעלבע קשיא, וואָס זיין זוהן, האָט אים איצט געשטעלט. עס פערקלעמט בּיים האַרץ דעם אַלטען שוחט, הערענדיג די רייד פון זיין זוהן, וועלכע ער פיהלט ווי שטראָף־רייד אויף זיין אייגענעם אַדרעס. אויך דער אַלטער בּונטעוועט זיך אין זיינע געדאַנקען פאַרוואָס ער איז אַ שוחט געוואָרען. ליבּערשט וואָלט ער אויך אַזוי געטוהן, ווי זיין זוהן ווייזט איהם אָן דעם בּיישפּיעל פון ר' יוחנן הסנדלר און פערשפּאָרט צו הערען דאָס מעקעריי פון די קיה. שעפּסען און קעלבּער פאַר דער שחיטה, און אויך די צרות און עגמת־נפש פון זיין זוהנס חלף, וועלכער געפעלט נישט דעם הרב פערלמוטער. אַזוי, אַז מען איז אַ שיסטער ברויך מען דאָך נישט ווייזען די דראָטווע מיט די אָל, דעם שטילעט, דעם רב... דער אַלטער איז אַ פּשטן, אַ פרומער און אַ מאַמין בּדברי צדיקים און דעריבּער ראַנגעלט ער זיך איצט, צי זאָל ער מהרהר זיין אויפ'ן חידושי־הרי"ם וואָס ער האָט איהם צוגעוואָרפען אַזאַ פּרנסה, צי נישט.

דער אַלטער רויכערט שטאַרק און קלערט אַ סך. דער רויך זעצט פון דער ליולקע און הילט־איין די פּנים'ער פון אַלע שטוביגע אין אַן'אַש־קאָליריגען געוועב. אין שטוב איז שטיל. אַלץ זיצט פערטראַכט, פערקלערט, ווי אונטער אַ דורכזיכטיגע געהיימניספולע פאָרהאַנג. יעדער איז אָנגעלאָדען מיט רייד, וואָס ווילען אויספּלאַצען מיט אַ געשריי, מיט אַ פּראָטעסט געגען דעם רב. עס דריקט אַ שטיין אויף יעדענס האַרץ, אָבּער קיינער קען איהם נישט אַראָבּשליידערען. איינער בּלויז נעמט זיך אָן מיט מוטה. ער שטעהט־אויף פון אָרט, געהט צו צום טיש און שניידט דורך דעם רויך־וואָלקען און צוזאַמען דערמיט אויך די שטילקייט:

— וואָס קלערט איהר אַזוי פיעל? צי ווייסט איהר דען נישט, אַז מען מיינט געלד? דער רב וויל געלד און דאָס איז דער פּראָסטער פּשט פון זיינע ווערטער: „קום יונגערמאַן אין אַ פּאָר טעג אַרום". יאָך בּין נישט קיין גרויסער למדן, אָבער דאָ גראָדע פערשטעה איך יאָ, וואָס דער רב וויל. דאָ איז נישטאָ קיין סיפער סוד און דער רב מיינט אייך נישט קיין האַרבען רמב"ם און נישט קיין שווערען תוספות צו פערענטפערען. ער וויל כסף און ווייטער נישט. זייט נישט קיין נאַראָנים און לאָמיר איהם געבען יענע מעשה, וועט שוין דער חלף גוט זיין.

די ווערטער האָט אַרויסגעזאָגט דעם יונגען שוחט'ס שוועגער. און כדי עס זאָל נישט הייסען בּלויז גערעדט, האָט ער אַרויסגענומען אַ שווערען בייטעל מיט דריי־הונדערט קערבּלעך און אַרויסשאַרענדיג זיי, האָט ער אויסגעבּרומט:

— דאָ האָט עטץ דריי־הונדערט רובּעל און זאָל מען זיי געבען דעם רב. אויבּ ס'וועט זיין וועניג, וועט מען שפּעטער קלערען; זענט עטץ אויך דאָ. ווי זאָגט מען: „איבּער קיין געלד געהט קיין שידוך נישט אָבּ", — וועל יאָך מיין טאָכטער געבען נאָך אַמאָהל אַ נדן —

אויפ'ן טיש איז איצט געלעגען, אויסער די צוריקגעבּרענגטע חלפים, אויסגעשיט גאַנצע קיפּקעלעך געלד: פּאַפּירען געלד און גאָלד־שטיקלעך, וואָס האָבען מיט זייער רויטען בּליאַסק אָנגעצונדען אַלעמענס אויגען און געצויגען צו זיך די בּליקען ווי אַ מאַגנעט. איבּער דער שטוב האָט זיך צעלעגט אַ געדעמפּטע שטילקייט און דער אַלטער שוחט האָט האַסטיגער פערצויגען די ליולקע און אַרויסגעלאָזט געדיכטערע וואָלקענעס רויך, ווי ער וואָלט מיט זיי געוואָלט פערבּלאָסען דעם גלאַנץ פון גאָלד וואָס האָט געשימערט פון די אימפּעריאַלען. ווען דער רויך איז צערינען און דאָס גאָלד־רויט האָט דערנאָך שאַרפער זיך צעפינקעלט, איז דער אַלטער שוחט געוואָרען אויפגערעגט און אָנגענומען אַ פול מויל מיט רויך און געבּלאָזען מיט אַזאַ אימפּעט, ווי ער וואָלט געוואָלט אָוועקבּלאָזען פון טיש אַראָבּ דאָס צעשאָטענע געלד. דער יוד, וואָס האָט דאָס געלד געגעבען האָט געשמייכעלט און ווייטער גערעדט:

— ווי כ'זעה, מחותן, ווילט איהר ס'געלד אָוועקבּלאָזען. דאָס איז אַ שווערע הלכה. געלד, בּפרט גאָלד, לאָזט זיך נישט אַזוי גרינג אָוועקשאַרען. איהר האָט אַ טעות. דאָס געלד, וואָס ליגט אָט אָ־דאָ אויפ'ן טיש, איז דער רעכטער זיווג פון די חלפים. מיט געלד וועלען זיי גוט זיין; אָהן געלד, וועלען די חלפים נישט טויגען. יאָך בּין אַ יוד, אַ כּוחר און פערשטעה נישט אַנדערש. אַזוי איז עס, וועט אייער זוהן געבען שוחד (אונטערשטיפּ־געלד) וועט ער זיין שוחט; וועט ער נישט געבען, וועט ער נישט זיין. פאַרפאַלען, אַז מען וויל פאָהרען, מוז מען די רעדער שמירען... ווי ניקאָליי, דער רוסישער קייזער האָט געזאָגט: „וואָזי כאַראָש, טאָלקאָ נאַדאָ סמאַראָוואַט" ס'איז אַ קלוג וואָרט. דער קייזער און דער רב האַלטען דערפון.

דערהערט אַזעלכע דיבּורים איז דער יונגער שוחט צוגעשפּרונגען צום טיש, אַ שליידער אַראָבּ געטוהן דאָס גאַנצע געלד אויף דער ערד, און אויסגעשריגען:

— קיין שוחט זאָל איך נישט זיין, און קיין געלד וועל איך נישט געבען. איך האָבּ קבלה, די בּעסטע צייגנישען פון די גרעסטע שוחטים, אַז איך קאָן און בּין ראוי צו שחט'ען. זיי האָבען מיך אויסגעלערנט שחיטות און קיין געלד דערפאַר נישט גענומען און אַפילו נישט פערלאַנגט, היינט, ווער זאָגט אמת: די שוחטים, וואָס האָבען קיין געלד נישט גענומען, צי דער רב פערלמוטער. וואָס זאָגט אַז מיין חלף טויג נישט און הייסט מיך קומען אין אַ פּאָר טעג אַרום מיינענדיג, ווי איהר זאָגט, געלד? ניין כ'וועל קיין געלד נישט לאָזען געבען.

פּרר... ראַדאָם!..

ראַדאָמער קריסטליכע דראָזשקאָזשעס טראָגען אויף די היטלען אַ מעשען בלעכעל מיט דער אויפשריפט „קריסטליכער דראָזשקאָזש" דאָס איז דער ערשטער פּרוב איינצופיהרען דעם אַריער פּאַראַגראַף בּיי די דראָזשקאָזשעס.

(פון דער פּרעסע).

אוי, ראַדאָם, ראַדאָם!

מיר האָבען פון דיר קיין נחת נישט. ווי עפּעס אַ שלאָק, ווי עפּעס אַ צרה קומט עס פון ראַדאָם, איז עס נישט אין ראַדאָם גופא, איז עס נעבען ראַדאָם... דער פּראָלאָג שפּילט זיך אָפּ נעבען ראַדאָם און דער „עפּילאָג" — אין ראַדאָם.

אָט האָבען אונזערע דאָקטוירים אָנגענומען דעם אַריער פּאַראַגראַף. זיי ווילען נישט, הייסט עס, ליעטשען יודישע קראַנקע. זיי פערגינען נישט יודען, זיי זאָלען קרענקען אויף גאַל שטייגער, אויף נירען, אויף לינגען. נו האָבען מיר דאָך נישט קיין עצה — וועלען מיר נישט קרענקען.

די זעלבע מעשה מיט אונזערע אַדוואָקאַטען: יודישע אַדוואָקאַטען — זאָגט קאָוואַלסקי — זענען פּאַרטאַטשעס. יודישע אַדוואָקאַטען קענען נישט רעדען. דאַגעגען „ער", אַז ער רעדט, איז נישט נאָר מ'הערט, נאָר — מ'פיהלט (אַ קאַלטען טוש אויפ'ן פּנים...).

ווי מיר זעהען איצט, איז דער אַריער־פּאַראַגראַף איבערגעגאַנגען פון דער קאַמער אין שטאַל, אַרויס פון דער דאָקטוירים קאַמער, אַדוואָקאַטען־קאַמער און אַריין אין שטאַל, צו די דראָזשקאָזשעס הייסט עס.

איצט, אַז אַ יוד וועט צוגעהן צו אַ קריסטליכען דראָזשקאָזש, וועט ער דעם פּאַסאַזשיר נעמען אויף אַ פערהער:

— אימיע?

— נאַזוויסקאָ?

— וויזנאַניע?

צום סוף וועט ער זאָגען:

— פּראָסעו דאַוויד אָסאָביסטי און וועט ער הערען אַ נאָמען: משה, שלמה אָדער יאַנקעל, וועט ער אָוועקשטעלען די בּייטש:

— ניע פּאַיאַדע.

און פון וואו קומט די דראָזשקאַרסקע תּירה? פון ראַדאָם —

פּררר... ראַדאָם!..

י. אָב.

אפּעל.

דעם 22 טען שיערפּיען 1937 7 א זייגער אווענד האט פּארקומען די יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון דער געזעלש. „גמילות חסד ביי דער יודישער קהלה אין ראדאם". אויף דער דאזיגער פערזאמלונג האט די פערוואלטונג פון דער געזעל. אבגעגעבען א דין וחשבון פון דער טעטיגקייט פאר'ן יאהר 1936\7. 2000 מיטגלידער צעהלט אונזער קאסע, ד.ה. אלזא, אז יעדע דריטע יודישע משפּחה אין אונזער שטאדט גצניסט פון דער קרעדיט-הילף פון ג"ח.

אבער שטיצענדע מיטגלידער צעהלט די קאסע נישט מעהר ווי 116, ד. ה. אז קוים יעדע פופציגסטע משפּחה שטיצט מאטעריעל אונזער געזעלשאפט מיט א געוויסען חודש-אבצאהל.

די געזעלשאפט ג"ח עגזיסטירט שוין אין ראדאם 35 יאהר. אין די לעצטע 11 יאהר פון איהר בענייטער טעטיגקייט האט זי ארויסגעגעבען 13540 הלוואות אויף א סומע פון איבער א מיליאן זלאטעס. די גלייכגילטיגקייט מצד דער יודישער געזעלשאפט צו אונזערס אינסטיטוציע, כדי נישט צוזאגען א פערברעכערישע, איז פשוט א אונערהערטע. די אלגעמיינע פערזאמלונגען קומען פאר ביי א מינימאלען אנטייל פון דער מיטגלידערשאפט.

די יודישע געזעלשאפט ערפילט נישט איהר חוב לגבי אזא וויכטיגער אינסטיטוציע נישט מאטעריעליש און אויך נישט מאראליש. ווארום נישט בעטייליגענדיג זיך אין די אלגעמיינע פערזאמלונגען, האט זי דאך ממילא אויך נישט קיין איינפלוס אויף די לייטענדע קערפערשאפטען, וועלכע פיהרען אן מיט דער ארבייט פון דער קאסע. און ווי גרויס און בעדייטענד עס איז די ארבייט פון דער קאסע, בעווייזט שוין כאטש דער פאקט, וואס בלויז אין לעצטען יאהר איז ערטיילט געווארען 1305 הלוואות אויף א סומע פון 110440 זל.

ביי א געהעריגע פעראינטערעסירונג מצד דער יודישער געזעלשאפט וואלט דאך די קאסע געקאנט פיעל פערגרעסערען איהר נוצליכע און לעבענס-נויטהווענדיגע קאנסטרוקטיווע ארבייט לטובת דער נעדריקטער און שפל'דיגער יודישער בעפעלקערונג פון אונזער שטאדט — בפרט אין דער לעצטער צייט!

אלס איינער, וועלכער שטעהט אין אקטיווען דיענסט פון ג"ח שוין קרוב 35 יאהר און געהער אויך צו די ערשטע גרינדער פון דער ג"ח-קאסע אין אונזער שטאדט נאך אינ'ם יאהר 1903 — פיהל איך אלס מאראלישען חוב און האב אויך דאס מאראלישע רעכט צו רופען אייך, יודישע בעפעלקערונג אין ראדאם: שטיצט די ג"ח-קאסע ביי דער יודישער קהלה, וועלכע לינדערט אין א גרויסער מאס די בלוטיגע נויטען פון דער פעראָרימטער יודישער בעפעלקערונג אין אונזער שטאדט. און צו אייך, מיטגלידער: נוצט אויס אייערע רעכט און קומט מאסענווייז אויף דער אלג. פערזאמלונג זונטאג דעם 22-טען שיערפּיען 7 א זייגער אווענד.

יעקב דיאמענט.

אראבגעריסען ביי א יוד ס'היטעל און זיך נאר געהייסן בעצאהלן 2 זל.

אויב נישט דראהט די חברה צו שחט'ען די יודען. — פאליציי צוויי מאהל ארעסטירט די פערשוינען.

ס'איז געוועזן א הייסער טאג. די זון האט געברענט און אין אלע אלעען פון נייעם גארטען זענען געזעסען מענשען און זיך אבגעפרישט אונטער'ן שאטען פון א בוים. צווישען די וואס האבען גענאסען פון א ביסעל פרישע לופט, האבען זיך אויך געפונען עטליכע עלטערע יודען, וואס זענען געזעסען צוזאמען אויף א באנק און געשמועסט פון דער היינטיגער צייט, אדער געליינט צייטונגען. גראד זענען פערבייגעגאנגען עטליכע לייט, פערשטעהט זיך נישט קיין יודען, וואס האבען נישט געקענט, א פנים, סובל זיין, וואס יודען האבען די „העזה" צו זיצען אין א שענעם העלען טאג אין גארטען און ס'האט זיך זיי פערגלוסט א „שפאס" צו מאכען.

איינער פון זיי איז צוגעגאנגען צום יוד ברוך וויינבערג פון סקארשעווסקא גאס און איהם אראבגעכאפט ס'היטעל.

ער איז דערמיט אוועק און זיינע בעגלייטער האבען אנגעקוואלען פון נחת.

דער יוד איז געבליבען זיצען אין גאלטען קאפ און האט גארנישט גערעדט. די איבריגע יודען האבען אויך שוואך רעאגירט. זיי האבען בלויז געבעטען אומצוקעהרען ס'היטעל, אבער יענע לייט האבען געלאכט און זיך געמאכט צומאלט נישט הערען. זיי זענען אוועק אין א צווייטע אלעע, טריאומפירענדיג מיט יודישען „שלל".

איינער פון די יודישע באנק-זיצערס, א געוויסער יאנקעל אסוב האט גערופען א פאליציאנט, וועלכער האט אויפגעזוכט די לוסטיגע חברה-לייט און נאכ'ן בעפעלען זיי אבצוגעבען דעם יוד דאס היטעל, האט ער זיי ארייגעפיהרט אין קאמיסעריאט דערלעבען.

אין א פאר מינוט ארום האבען זיך די זעלבע צוריקגעקעהרט אין גארטען און ווידער צוגעקומען צו דער גרופע יודען, פאדערענדיג פון זיי צוריקצוגעבען 2 זל. וואס זיי האבען בעצאהלט מאנדאטען אין דער פאליציי. דערביי האט די חברה געדראהט, אז מ'וועט איהר נישט אבגעבען די צוויי זל. וועט זי די יודען אויפ'שחט'ען. די פערשוינען האבען זיך נישט געוואלט אבשטעפען אזוי לאנג, ביז דער יוד הערשל שפירטוס איז אוועק רופען פאליציי. דאס מאהל זענען שוין געקומען צוויי פאליציאנטען, דער פריהעריגער מיט נאך איינעם, וועלכע האבען די חברה צום צווייטען מאהל ארייגעפיהרט אין קאמיסאריאט.

געשעהן איז דאס פאראכטאגען פרייטאג ארום 4 אזייגער נ. מ.

די חופה אין די שוהל פון בית-יתומים.

די פערוואלטונג, א היבשער עולם פון שטאדט און פון אבאזשיסקא, האבען זיך געפרעהט זונטאג אויף דער חתונה פון דער יתומה שיינדעל צוקער און בית יתומים.

דער מוזיקער וויינשטאק מיט זיין קאפעליע האט געשפּילט, זיסעל מארשעלעק האט געזאגט כדחנות און געזונגען און יונגהארץ האט געטאנצט.

ס'איז געוועזן צייט, ווייל אבא'לע האט געוואלט ברענגען די חופה-שטאנגען און נישט געברענגט, אויס מורא צו בעצאהלען א מאנדאט צוליב זונטאג.

דער פערוואלטונג'ס-מיטגליד מאכל ריכטמאן האט געקלינגען פון שטאדט, אז ער אליין בכבודו ובעצמו קומט מיט די חופה-שטאנגען און מ'האט ווידער געווארט. האט יונגהארץ „סקאָטשישעס" און דערווייל ווייטער געטאנצט, ביז אויך ה' ריכטמאן איז געקומען און אהן די חופה-שטאנגען. איז אזוי אויך גוט געווען. אנשטאט די 4 הילצערנע דרענגלעך האבען די חופה אונטערגעשפארט 4 לעבעדיגע מענשען און יעדער האט עס זיך געהאלטען פאר א זכיה, אז ער איז איצט א דראנג.

די חופה איז פארגעקומען אין שוהל פון בית-יתומים. נעכט, מחותנים האלטען ליכט. אויבען אויף דער ווייבערישער גאלעריע זענען אויסגעשטעלט די יתומים. יונגעלעך און מיידעלעך, יום-טוב'דיג אנגעטוהן און קוקען זיך צו מיט קינדערישע נייגעריגקייט, ווי זייער „שוועסטער" שטעהט איצט מיט איהר חתן אונטער דער חופה.

א ריהרענד בילד, וואס רופט ארויס נישט ביי איין מענש א הייסע טרעהר.

אויף די שוהל-שויבען קריכען ארויף אהענד-שאטענס, בעשפיגעלט פון די לעצטע, צאנקענדיגע שקיעה-שטראהלען. אין שוהל איז שטיל און עמיצער מורמעלט בלחש אנ' אל מלא רחמים נאך די עלטערען פון דער יונגער כלה; שטעהט א זקנה און ווישט זיך די אויגען און כליפּענדיג ברימט זי אויס צו איהר חבר'טע, א צווייטע זקנה:

— זעהסט, נישט בלויז די נשמות פון די פערשטארבענע עלטערען, די כלה'ס זענען דא א צינד אין שוהל ביי דער חופה, נאר אלע נשמות פון די עלטערען פון אלע קינדער, די יתומים, וואס שטעהען אויבען אין דער הויך, פון זייערע טאטעס און פון זייערע מאמעס. אלע זענען זיי דא, אלע זענען ווי זיך איצטער משמח — יאך זעה זיי, יאך פיהל זיי, ווייל כ'שטעה שוין אויך מיט ביידע פיס דארט...

און באלד די זקנות מיט די זקנים פרעהען זיך אויך. משה אבא'לעס איז מסדר-קדושין, דער חתן איז מקדש די כלה. און מזל טוב, מזל טוב! די מוזיק שפּילט אינטען אין די קינדער טאנצען אויבען.

מען סערווירט שענע טישען: וויין בראנפען, לעקעך, טארט און די פערוואלטונג פון בית-יתומים שענקט פון איהר זייט דער כלה 100 זל. דרשה-געשאנק.

דער ה' יוסף בלאס מעלדעט זיך, אז אויך ער האט צו דערלאנגען דרשה-געשאנק פון דעם חשוב'ען ראדאמער בן-עיר ה' פיאטר בעקערמאן, 50 זל. ער האט דערהאלטען זונטאג אג'עקספרעס-בריף פון ווארשא דאס צו ערלעדיגען. ה' בלאס האלט דערביי א פאר ווארימע ווערטער וועגען דעם בנין, וואו די חתונה קומט פאר, וואס איז אויפגעשטעלט געווארן דורך דער פאמיליע בעקערמאן.

עס האבען אויך אנדערע מענשען געגעבען דרשה-געשאנק און ווער ס'האט נאך נישט געגעבען, קאן נאך דאס טוהן. ס'איז נישט פערשפעטיגט.

נאך דער חופה איז געמאכט געווארן א פאטאגראפישע אויפנאמע פון חתן-כלה צוזאמען מיט דער פערוואלטונג פון בית-יתומים.

ערקלערונג

אין צוזאמענהאנג מיט די פערשפרייטע קלאנגען, אז איך האב מקדש געווען א מיידעל, ערקלער איך דא, אז דאס איז געוועזן נישט מעהר ווי א שפאס און דערצו נאך אין צושטאנד פון שיכרות. איך האב דעם מיידעל שפרה פרידמאן דערלאנגט 2 זלאטעס, וועלכע איך האב גענומען ביי מיין חבר בעריש שטיינבאק, און דערביי געזאגט א פאר העברעאישע ווערטער אין בלויזען קאפ. דאס אלץ האט אבער נישט געטראגען קיין ערנסטען כאראקטער, אזוי, אז איך געדענק אליין נישט, וואס איך האב געזאגט. איך האב סונדערסטהאלבען געפרעגט א שאלה ביים רב טייטעלבוים, וועלכער האט גע'פסק'ענט, אז די קידושין זענען ביי אזעלכע אומשטענדען קיין קידושין נישט און, אז דאס מיידעל מעג חתונה האבען מיט דעם יונגערמאן, מיט וועלכען זי געהט. דאס אלץ האבען בעשטעטיגט ביים רב מיינע חברים, די עדות פון דאזיגען פאל, וועלוועל אלטמאן, בעריל ווילבערמאן און בעריש שטיינבאק.

אברהם פרידמאן.

„א ענטפער א זאפטיגער אבער... א געהעריגער".

דער היגער „ראבאטניק" דערציילט:

„אין ווארטע-זאהל פון א ראדאמער אמט זענען די ווארטענדיגע אינטערעסאנטען געווען עדות פון פאלגענדען געשפרעך:

א געוויסע פרוי, וועלכע איז דא באקאנט אלס ענדעטשקע, פערלאזט אין אויפרעגונג דעם קאבינעט פון א בעאמטען, וואס האט איהר ביטע ניט ערלעדיגט. א פורפור-רויטע פון גרויס כעס עפענט זי אויף דער טיר פון קאבינעט און פרעגט ביי דעם נעבען שטייענדיגען וואזשנע, צי דער דאזיגער רעפערענט איז נישט אמאהל א... יוד.

דער וואזשני ה' י. ח. וועלכער צייכענט זיך אגב אויס מיט פיינער באנעמונג, ענטפערט דער פרוי מיט גרויס חשיבות און רוהיגקייט:

„איהר וועט מיר פרוי ענטשולדיגען, אבער אויף אייער פראגע קאן איך נישט ענטפערן, ווייל אין ה' רעפערענטס הויזען האב איך נישט אריינגעקוקט".

דער ענטפער איז וואס אנ'אמת א זאפטיגער, אבער א אייגענטליכער און... א פערדיגטער.

דאס גאנצע געשפרעך איז א אויטענטישער".

צוויי ברידער באַשולדיגט אין אַ מארד.

די פרוי האָט געהאַט אַ געליבטע, וועלכער האָט דער'הרג'עט איהר מאַן — אזוי שרייבט אנאָנים דער פאטער וואס וויל ראַטעווען זיינע צוויי זיהן.

אין אויגוסט פאָריגעס יאָהר האבען זיך אויפ'ן „אָדפוסט" אין דאָרף פושילענג צושלאָגען די 2 ברידער יאַן און סטעפאַן פיליפיאָק מיט א געוויסען סטאַניסלאַוו ביגענדאַ פון זייער דאָרף זאַזשעטשע נישט וויים פון ראדאָם.

די 2 ברידער פיליפיאק האבען דאַמאָלס בעקומען פון ביגענדע פעסטע קלעפ און האָבען בעשלאָסען נקמה צו נעמען אין איהם.

שפעטער ווזשעשיען - צייט פ. י. ווען סטעפאן פיליפיאָק האט דערזעהען ביגענדען, האָט ער זיך אויף איהם געוואָרפען מיט א האָק אין דער האַנד, עס איז אָבער געלונגען ביגענדען צו אַנטלויפען. פיליפיאָק האט אָבער נישט רעזיגנירט און נאָך אָפט געקלערט צו ערמאָרדען ביגענדען און צו דעם צוועק האָט ער אפילו זיך געקויפט א רעוואָלווער. א געוויסער מיכאליק דער שכן פון ביגענדע און די פיליפיאָקעס, זעהענדיג אַז צווישען זיי קען קומען צו א אומגליק, איז ער אוועק צו סטעפאַנען, אַז ער זאָל זיך מיט ביגענדען איבערבעטען. יענער האָט נישט געוואָלט דערפון הערען, און אַרויסציהענדיג פון שופלאָד א רעוואָלווער, האָט ער געזאָגט צו מיכאָליקען: דו זעהסט, אָט דאָס אַלץ איז פאַר ביגענדע.

דעם 9 טען פאַזדזיערניק פ. י. איז ביגענדע סטאַניסלאַוו צוריקגעקומען פון מאַרק מיט זיין פרוי נאַטאַליאַ, וואו ער האָט פערקויפט חזירים.

עס איז געווען 8 אין אָוונט און וויל ער האָט בעדאַרפט זעהר פריה אויפשטיין האָט ער זיך באַלד געלעגט שלאָפען. פאַר'ן שלאָפען אָבער האָט ער אַרויסגעשיקט זיין פרוי אין נאָנטען געוועלב צו קויפען לימאָניאַדע.

ווען זיין פרוי איז צוריקגעקומען האָט זי געטראָפען איהר מאן מיט א דורכגעשאָסענעם שטערן, ער האָט שוין נישט געקענט רעדען און איז נאָך עטליכע מינוטען געשטאָרבען.

פאָליציי, וועלכע מען האט געמאלדען וועגען דעם מאָרד אין דאָרף זאַזשעטשע האט באַלד אַרויסגעשיקט דעם פשאָדאָווניק פון דער געהיים פאָליציי וואַלמשאַק מיט דעם שפיר - הונד „דיאַנאַ".

דער הינד איז געגאַנגען נאָך די שפירען און האט זיך געלאָזט צום הויז, וואו עס וואָהנען די פיליפיאָקעס און איז גלייך צוגעלאָפען צו די ברידער יאַן און סטעפאַן און אָנגעהויבען שטאַרק בילען. די ברידער האָבען זיך שטאַרק דערשראָקען. מען האָט זיי אַרעסטירט און אָבגעפיהרט אין תפיסה אריין. באַלד איז מען צוגעטרעטען צו דער אויספאָרשונג און אָט האָבען זיך געפונען עדות וועלכע האָבען אַ קורצע צייט פאַר'ן מאָרד געזעהען פאַר'ן פענסטער פון ביגענדעס וואָהנונג די ברידער פיליפיאָק.

עהערנאַכדעם מיטוואָך זענען די ברידער פיליפיאָק געשטעלט געוואָרען פאַר'ן ראדאָמער קרייז-געריכט.

די ברידער האָבען זיך נישט מודה געווען און זיי האָבען ערקלערט, אַז זיי זענען שפעטער געוואָהר געוואָרען פון מאָרד.

עס איז אינטערעסאַנט, אַז בעת פירען די אויספאָרשונג נעגען די 2 ברידער פיליפיאָק איז איינגעפלאָסען אַנ'אַנאָנים אין דער פראָקוראַטור אין וועלכען מען האָט אָנגעוויזען, אַז דעם מאָרד האָט אויסגעפיהרט אַ געוויסער יולאַדיסלאַוו יאשיק, וועלכער איז געווען א קאַכאַנעק פון ביגענדעס פרוי. עס האָט זיך שפעטער אַרויסגעוויזען, אַז דעם אַנאָנים האָט אָנגעשריבען פיאָטר פיליפיאָק, דער פאָטער פון די צוויי זיהן, וועלכער האָבען ערמאָרדעט ביגענדען. ער האָט אויף דעם אופן געוואָלט ראַטעווען זיינע זיהן.

צום פּראָצעס זענען אַרויסגערופען איבער 20 עדות. אַלס בעשולדיגער איז אַרויסגעטרעטען פּראָקוראָר וויעפּשאַרעק, אַלס ריכטער מאַלישעווסקי, וואַטאַנטען ריכטער קרומער און דעדעוויטש.

די בעשולדיגטע ווערען פערטיידיגט דורך די אדוואָקאטען: זדזשיטאָוויעצקי און זיגמונט וואַשילעווסקי.

אַלס ערשטער עדות איז געווען די פרוי פון ערמאָרדעטען נאַטאַליאַ ביגענדאַ וועלכע האט מיט איהר עדות זאָגען שטאַרק בעשולדיגט די ברידער פיליפיאָק. אויך די אַנדערע עדות האָבען זיי בעלעסטיגט.

אָר.

אַלע יודישע לערן - יונגלעך מוזען זיך פאַרשרייבען אין די פאַך ערגענצונג'ס-קורסען

דעם 25-טען ה. ח. הייבען זיך שוין אָן די איינשרייבונגען אין פאַך-ערגענצונגס-שולען אין וואַרשא און אויף דער פּראָווינץ.

אין די דאָזיגע שולען דאַרפען זיך פאַרשרייבען אַלע לערן - יונגלעך און לערן-מיידלעך פון 15 יאָהר אָן, וואָס זענען בעשעפטיגט אין די וואַרשטאַטען. עס איז איבעריג אונטערצושטרייכען די בעדייטונג פון איינשרייבען זיך און בעזוכען די פאַך-ערגענצונגס-שולען. עס איז גענוג בלויז צו דערמאַנען, אַז לויט'ן געזעץ ווערען צו דער געזעלען-עקזאַמענס צוגעלאָזט בלויז די, וואָס שטעלען צו א צייגניש פון א פאַך ערגענצונגס-שול.

אין צוזאַמענהאַנג דערמיט האָט דער פעראייניגטער קאָמיטעט פאַר די ענינים פון יודישער מלאכה שוין אַרויסגעשיקט אין אַלע פונקטען פון לאַנד, וואו עס זענען פאַראַן סטייטיג פעראייניגטע קאָמיטעטען, האַנדווערקער-פעראיינען, צעכען און פּראָפעסיאָנעלע פעראיינען, אַלע נויטיגע מאַטעריאַלען, יורידישע אָנווייזונגען, ווי אויך א גרעסערע צאָהל פּלאַקאַטען, וואָס רופען די יודישע לערן-יוגענד, וואָס איז בעשעפטיגט אין וואַרשטאַטען, אונבעדינגט זיך צו פאַרשרייבען אין די פאַך-ערגענצונגס-שולען.

דער פעראייניגטער קאָמיטעט פאַר די ענינים פון יודישער מלאכה פאָדערט אויף אַלע קאָמיטעטען אויף די ערטער, ווי אויך אַלע פּראָפעסיאָנעלע פעראיינען, צעכען און האַנדווערקער-פעראיינען צו ווירקען אויף אַלע זייערע מיטגלידער, אויף די עלטערן און אויף דער לערן-יוגענד גופא, נישט צו פערשפּעטיגען דעם טערמין און מאַסענוויז פערשרייבען די לערן-יונגלעך און לערן-מיידלעך אין די פאַרגענצונגס-שולען.

די פונקטען, וואָס האָבען צוליב וועלכע עס איז סיבה נישט ערהאַלטען די אַרויסגעשיקטע מאַטעריאַלען, דאַרפען תיכף וועגען דעם מודיע זיין דעם פעראייניגטען קאָמיטעט פאַר די ענינים פון יודישער מלאכה אין וואַרשע (ווילקאַ 23 וו. 4).

„קולעטשקא בעז זשידוב!"

אין די ראדאָמער ציקערניעס קומען פאַר על פי רוב דאַנסינגען איינגעאָרדענט דורך פערשידענע אינסטיטוציעס.

אויף דעם פאָריגען שבת-צונאַכט איז אַזאַ דאַנסינג פעראַנשטאַלט געוואָרען אין רעסטאָראַן „זשים". משמעות, אַז דער דאַנסינג איז געווען נישט קיין יודישער, אָבער אין איהם האָט פונדעסטוועגען אַנטייל גענומען ביי א 50 פּראָצ. יודען, וועלכע האָבען גאַנץ געמיטליך געשמועסט און געכאַפּט פון צייט צו צייט א טענצעל.

בעת א פּויזע, ווען דער אָרקעסטער האָט זיך אָבגעריהט, האָט זיך פון א טישעל, וואָס איז געווען בעזעצט פון א גרופּע הערען, אויפגעהויבען איינער און צוגעגאַנגען צום פאָרטעפּיאַן, וועלענדיג א פּנים בעווייזען זיין אָמאָליגע קענטניסען און אַז ער געדענקט נאָך ווי אַזוי צו גליטשען זיך מיט די פינגער איבער די קלאַווישען. ער האָט אויסגעשפּיעלט דאָס בעקאַנטע לידעל „סטאָ לאַט", ווינשענדיג דאָס דעם ענדעקישען „פיהרער" דמאָווסקי. נאָכהער איז געגאַנגען יאָהאַן שטראַוסעס א וואַלץ (נאָך גוט, וואָס נישט פון א ריין-אַרישען קאָמפּאָזיטאָר) די קאַוואַלירען, וואָס זענען געזעסען פערשמועסט אויפ'ן טאַראַס, הערענדיג א וואַלץ, האָבען פערבעטען זייערע דאַמען און אַריינגעשווימען מיט זיי אין גרויסען זאַהל, טאַנצענדיג אונטער די קלאַנגען פון בלויזען פאָרטעפּיאַן.

און... ס'איז געשעהן א „סיורפּריז".

אונערוואַרטעס האָט זיך דערהערט אין מיטען טאַנצען א אויסגעשריי פון די ה"ה פון יענעם טישעל, וואו ס'איז געזעסען דער „קאָנצערטיסט": „קולעטשקאַ בעז זשידוב!" די פּאָרלעך האָבען זיך צוזאַמענגעשלאָסען, נישט אַריינגעמענדיג קיין יודישע האַנד. אָבער ווי „טראַגיש" איז דאָס אויסגעפאַלען פאַר די פּריש-געבאַקענע „טאַנץ-אַריער" ווען אין סאַמע מיטען פון אַרומגענומענעם „קאַלאָ" האָט געטאַנצט א הויכער יודישער יונגערמאַן. דאָס ראָד ווערט אויפגעלעזט, ס'הערט זיך ווידער אַנ'אויסרוף: „קולעטשקאַ אַלע בעז זשידוב". און ס'געהט אָהעק א יודען-ריינער טאַנץ.

נאָכ'ן וואַלץ (ווייזט אויס לויט א סדר איז דאָס געגאַנגען) הויבט אָן דער זעלביגער „פּאָרטעפּיאַניסט" צושפּילען ענדעקישע לידער, וואָס ווערען אינטערגעכאַפּט מיט געזאַנג פון די זיצענדיגע ביים פריהער-דערמאַנטען טישעל, דער „פינאַל" פון דאָזיגען „קאָנצערט" איז געווען דער ענדעקישער „הימן", בעת וועלכען ס'איז געפאַלען א בעפעהל: זשידי סטאַנאַנטש: די יודען, פערשטעהט זיך, זענען געזעסען און זיך נישט אויפגעשטעלט. דער גרעסטער טייל, ווי אויך ביים טישעל וואָס איז געווען פערנומען דורך ארץ-ישראל-בירגער, האָבען זיך שפּעטער אויפגעהויבען און אַלס פּראָטעסט פערלאָזט דעם זאַהל.

כאַראַקטעריסטיש איז דאָס, וואָס א געוועהנליכע הפסקה פון אָרקעסטער געדויערט תמיד העכסטענס 10 מינוט און איצט האָט זי אָנגעהאַלטען א קנאַפּע האַלבע שעה...

ס'איז אויך וויכטיג צו וויסען, צי האָט כאָטש דער איגהאָבער פון רעסטאָראַן, וועלכער שטעהט דוקא יאָ נאָך יודישע געסט, צי האָט ער רעאַגירט אויף די אַרויסטרעטונגען וואָס האָבען בעליידיגט די יודישע בעזוכער? ס'איז אויך כדאי צו וויסען, ווי ס'האָבען זיך געפילט אונזערע שמענדריקעס...

צו אונזערע לעזער און פריינד אין לאַנד און אויסלאַנד

עס קומט אָן דאָס יודישע **ניי-יאָהר**, ווען יעדער יוד היט אָב די אַלטע שעהנע טראַדיציע אויסצודריקען זיינע עלטערן, ברודער און שוועסטערן, פריינד און בעקאַנטע זיינע

לשנה-טובה-וואונשען

מיר לעגען אייך דערום פאַר אַנשטאָט צו שיקען צו אייערע עלטערן, שוועסטער, ברודער פריינד און בעקאַנטע די שאַבלאָניש געדרוקטע וואונש-קאַרטען, אויסצודריקען אייערע **לשנה-טובה וואונשען דורך אייער היים-צייטונג „ראדאמער - קעלצער לעבען"**, וועלכע פערבינדעט אייך מיט אייער אַלטער היים.

אייערע לשנה טובה - וואונשען, וואָס וועלען געדרוקט ווערען אין „ראדאמער קעלצער לעבען" **וועלען געלעזט ווערען דורך אַלע אייערע קרובים און פריינד אין ראַדאָם, קעלץ און אויף דער גאַנצער וועלט,** וועלכע זענען לעזער פון אונזער צייטונג.

אדמיניסטראַציע

„ראדאמער-קעלצער לעבען"

KIEROWNICTWO SZKOŁY
niniejszym podaje do wiadomości
iż dn. 25 sierpnia b. r wznowione
zostają ZAPISY kandydatów do

Pr. SZKOŁY DOKSZT. ZAWOD.
GM. WYZN. ŻYD. w RADOMIU.

Kancelarja Szkoły przyjmuje zapisy uczni codziennie od godz. 7-ej do 9-ej wieczór. w lokalu Szkoły powsz. im. Joselewicza Pl. Jagellonski № 8

Kierownictwo.

דערמיט ווערט בעקאַנט געמאכט, דאַס פון 25-טען
שערפּיען ה. י. הויבען זיך אָן
איינשרייבונגען פון קאַנדידאַטען אויף די

דערגענצונג'ס=פאַך-שולע

ביי דער יודישער גמינע אין ראדאָם

די איינשרייבונגען קומען פאַר טעגליך ה. י. אין די שעה'ן 7 – 9 אווענד. די קאַנדידאַטען דאַרפען זיך מעלדען אין לאָקאַל פון דער פאָוושעכנע שולע א. נ. יאָסעלעוויטש פּלאַץ יאַגעלאָנסקי № 8

די לייטונג פוז די פאַך-שולע
ביי דער יודישער קהלה אין ראדאָם.

דאנקזאגונג

די געזעלשאַפט **גמילת=חסד-קאסע** ביי דער יודישער קהלה אין ראדאם דריקט דערמיט אויס א טיפען דאנק דער ג. פרוי **פייגה גאָלדפּיין** (איצטער טשעלאדזש), איינע פון די ערשטע גרינדער פון ג"ח-קאסע אין ראדאם, פאר דער שעהנער נדבה פון 1000 זל. וועלכע זי האט געשפענדעט פאר אונזער קאסע אלס בעהרונג פאר איהר פערשטארבענעם מאן

ישראל ברוך ז"ל

די דערמאנטע נדבה בלייבט אין אונזער קאסע אלס אייביגער פאנד אויפ'ן נאמען פון דער שפענדערין און איהר זעליגען מאן.

די פערוואלטונג

דאנקזאגונג

מיר דאנקען די **ראדאָמער לאַנדסלייט** אין וואשינגטאָן און דעם 15-ער קאָמיטעט פון ראדאָם פאר די 5 דאָלאַר, וואָס זיי האָבען אונז געשיקט אין פּרטיילס. דערביי ווילען מיר דערמאָנען, אַז דער ראדאָמער לאַנדסמאַן, ה׳ **ווילם האָמערשטיין** פון ניו-יאָרק, וועלכער האט געתיילט אין ראדאָם צופעליג בשעת דער חלוקה פון די 100 דאָלאַר פון וואשינגטאָן, האָט צווישן אַנדערע אינסטיטוציעס, אויך בעזוכט אונזער אינסטיטוציע **הכנסת-אורחים** פון וואנען ער האט ארויסגעטראָגען דעם בעסטען איינדרוק, אַנערקענענדיק, אַז זי פערדינט ווארים געשטיצט צו ווערען.

די פערוואָלטונג פון הכנסת-אורחים אין ראדאם

דאנקזאגונג

איך דאַנק הערצליך דער פערוואַלטונג פון בית יתומים פאַר ערציהען מיך ביז כ'בין א כלה געוואָרען און פאר איהר וואַרימע פעראינטערעסירונג, וואָס זי האט אַרויסגעוויזען צו מיין חתונה, אז כ'וועל ענדליך קענען אויפבויען פאר מיר אַן אייגענע היים.

מיינע בעסטע ברכות פאַר די דאַמען און ה"ה טון דער פערוואַלטונג. זאָל זיי גאָט בעצאָהלען זייער לוין.

איך דאַנק זעהר די לייטערין פון ב"י פרוי מינע נראָספעלד פאָר אירע בעמיהונגען אויף מיין חתונה.

שיינדעל פלאָמענבוים (פון דער היים צוקער.)

יודשע בעטאָן=פאַבריק נ. לערכער

טראוגוטטא 56, איינגאנג אויך זשעראָמסקי 18 ארבייט אויס:
טראַטואַר-פליכן, קאַנאַליזאַציע-רערן, אלע מאָסן, ברונע-רערן, דאַכוּוקעס, און אויך אָפּפלוס-רערלעך צו קעלערס —.
— פאָר מזומן און ראַטעס—צוגענגליכע פרייזן—גאראנטירטע אויסארבייטונג —

Drogiemu Wychowawcy
Prof. S. EJZENBERGOWI
z powodu nieodżałowanej śmierci

Jego SIOSTRY

wyrazy szczerego współczucia
składa
KLASA VIII
Gimn. Tow. „Przyjaciół Wiedzy"
w Radomiu

געזעלשאַפט

„גמילת=חסד"

ביי דער יודישער קהלה
אין ראדאָם, טראוגוטטא 52

מאכט בעקאנט דאָס זונטאָג דעם 22-טען שערפּיען קומט פאר די

יעהרליכע=אלגעמיינע פערזאמלונג

מיט פאָלגענדען טאָג אָרדנונג:

1) ערעפנונג, 2) וואָהלען פון א פאָרזיצענדען, 3) פאָרלייענען און בעשטעטיגען דעם טעטיגקייטס-בעריכט פאר'ן לעצטען יאָהר, 4) פאָרלייענען דעם פּראָטאָקאָל פון דער רעוויז.-קאָמיסיע, 5) באַשטעטיגען דעם בודושעט אויפ'ן יאָהר 1937\8 6) פרייע פאָרשלאָגען 7) וואָהלען:

א) 5 מיטגלידער אין דער פערוואלטונג און 3 פערטרעטער
ב) 9 „ „ קאָמיטעט „
ג) 3 „ „ רעוויז.-קאָמ. „

מען בעט צו קומען פינקטליך.

מיט אכטונג
די פערוואַלטונג

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to

kuchenki, żelazka
GRZEJNIKI DO RUREK
poduszki i inne.

Do nabycia na dogodnych warunkach

w Radomskim Towarzystwie Elektrycznem
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

אורטייל איז מארד=פּראצעס

אין פּראצעס פון די ברידער פיליפּיאַק האט דאס געריכט ארויסגעטראגען א בעפרייאונג'ס-אורטייל צוליב מאנגעל אין פאַקטישע בעווייזען.

טראָץ אלע עדות-ערקלערונגען איז נישט קלאר בעוויזען געוואָרען ווער ס'האט אויסגעפיהרט דעם מארד און דאס האט געגעבען די מעגליכקייט די פערטיידיגער זיגמונד וואשילעווסקי און דזשיטאָוויעצקי זיי זאלען צעשמעטערען די בעשולדיגונג.

נעכטען דאנערשטאג האבען די ברידער פיליפיאק נאך אבגעזעצן אין תפיסה 10 מאנאטען פערלאזן דאס קרימינאל . אר.

---

10 טויז. זל. אהנפּראצענטיגע קאסעס

די שפּאָרט-פערוואלטונג איז בעאויפטראגט געוואָרען אריינצושטעלען אין איהר בודזשעט אויפ'ן יאָהר 1937/8 א סומע פון 10 000 זל. פאר קאָסעס, וואָס ערטיילען אָנפּראצענטיגע הלוואות. אין שייכות דערמיט האט זיך די גמילת-חסד-קאָסע ביי דער יוד. קהלה געווענדעט מיט א ביטע צום מאַגיסטראט, אז מ'זאָל איהר פון דערמאנטער סומע ערטיילען א ענטשפּרעכענדע סובסידיע, אין דער גרויס פון 5000 זל. צווישען אנדערע בעגרינדעטע מאטיוען, ווייזט אן די גמ"ח-קאָסע, אז א דאנק איהרע הלוואות האבען די בארגער אין א גרויסע מאָס די מעגליכקייט צו בעצאָהלען די קאמונאלע „פאָדאטקעס". וואס פליסען צוריק אין אין מאגיסטראט-קאסע.

יודישער ספאָרט

א גוטע מאנשאפט פערמאָגט היינט צו טאָג דער „הפועל", וועלכער האָלט אָן כסדר נצחונות. לעצטענס האט „הפועל" בעזיגט „גוויאַזדא" אין א מייסטערשאַפט מיט 4 געגען 0.

Kino ADRIA

פריהמארגעז = פילמעז

שבת דעם 21 - טען 1 און 3 אז
זונטאג דעם 22 - טען 12 און 2 אז.

BYLI SOBIE DWAJ HULTAJE

Z udziałem wspaniałych wesołków
FLIP i FLAP

Kino ADRIA

ביז זונטאג דעם 22 שערפּיען איינש.

Najpiękniejszy romans wszystkich czasów p. t.

MAROKKO

w rol. gł. **Marlena Dietrich i Gary Cooper**

NAD PROGRAM TYGODNIK P. A. T.

דאס לעבען אין קעלץ.

קעלצער דעלעגעטען אויפ'ן קליינהענדלער צוזאמענפאהר אין טשענסטעכאוו.

אויפ'ן קליינהענדלער-צוזאמענפאהר פון דער קעלצער וואיעוואודזטווא, וואס קומט פאר זונטאג דעם 22-טען ה. ח. אין טשענסטעכאוו, פאהרען אלס דעלעגאטען פון קעלץ אדוו. מאנעלא, נאטאן גורסקי, און ארנאלד מינק.

„געה קיין פאלעסטינע, דער גארטען געהערט צו אונז".

אין גארטען פון בנימין צוקערמאן אויף באזענטינסקא 35 האבען זיך אריינגעקומען עטליכע פארשוינען און גענומען רייסען פרוכטען פון די ביימער. צוקערמאן איז צוזאמען מיט'ן זוהן געקומען צולויפען אין גארטען אריין און אנגעהויבען שרייען הלמאי זיי גנב'ענען די פרוכטען. דאן האבען די פארשוינען רופענדיק: „געה קיין פאלעסטינע, די ערד אין גארטען געהערט צו אונז" — צעשלאגען דעם 18 יעהריגען צוקערמאנס זוהן — יצחק.

צוקערמאן האט אלארמירט די שכנים עס איז אנגעקומען פאליציי און ארעסטירט די פרוכטען-גנבים.

צוליב'ן גאנג פון אויספארשונג ווערען די נעמען נישט פערעפענטליכט.

א ליבע וואס ציהט זיך פון ניו-יארק ביז קעלץ.

א 45-יעהריגע אמעריקאנער פרוי פערליבט זיך אין א קעלצער יונגערמאן — גט זיך מיט'ן מאן און קומט קיין קעלץ.

מיט 4 יאהר צוריק האט אין שטעטעל ב—ן (נעבען קעלץ) געוואוינט דאס פאר-פאלק מ—ק וועלכע האט באשלאסען צו פאהרען קיין אמעריקא צו איהרע קרובים.

שוין הארט פאר'ן אבפאהרען פון פוילען האט דער דארטיגער דאקטאר אויפמערקזאם געמאכט דעם ה' מ—ק., אז נאך פאר'ן אבפאהרען פון פוילען מוז ער נאך דורכמאכען א קליינע אפעראציע. אין נעגענפאל, וועט מען איהם נישט ארויבלאזען פון שיף.

פרוי מ—ק. האט זיך געפרעגט אנ' עצה ביי איהר שכנ'טע וואוהין זי זאל פאהרען מיט איהר מאן אדורכצומאכען די אפעראציע. די שכנ'טע האט איהר געראטען, אז זי זאל פאהרען קיין קראקא, וואו עס וואהנט איהרס א קוזין פון קעלץ צו וועמען זי וועט שרייבען א בריוו, ער זאל זיך מיט זיי פעראינטערעסירען. פרוי מ—ק. האט געהארכט די עצה פון איהר שכנ'טע און טאקע די 2-טע וואך געפאהרען קיין קראקא.

אהינקומענדיג קיין קראקא האט טאקע דער קעלצער יונגערמאן זיך זעהר גיט בעצויגען צו דער פאמיליע מ—ק. און בייהילפיג געווען ביים אויסזוכען דאס נעהעריגע שפיטאל.

צוריקגייענדיג פון שפיטאל, נאך אויפן וועג, האט פרוי מ—ק. אנגעהויבען צו בעשיטען דעם קעלצער יונגערמאן מיט פערשידענע קאמפלימענטען: „איר זענט א שענער"... „א אינטעליגענטער מענש"... „איך ליב אייך"... און נאך פערשידענע ליבעס ערקלערונגען. אריינקומענדיג אין שטוב איז די פרוי איבערגעגאנגען צו „מעשים" און איהם פאר ליבשאפט אנגעהויבען צו קישען און צו האלזען. די הייסע ליבע האט אזוי געדויערט גאנצע 5 טעג, פערגעסענדיג אפילו, אז זי האט ליגען א קראנקען מאן אין שפיטאל.

אהיימפאהרענדיג צוריק קיין ב—ן. האט זיך ביי דער פאמיליע מ—ק. אנגעהויבען א קריגעריי. די פרוי האט אנגעהויבען חרטה צו קריגען, אז זי וויל נאך נישט פאהרען קיין אמעריקא; באשר בכן זיי האבען א הויז אין פוילען, ראט זי איהר מאן, אז ער זאל פאהרען און זי וועט זיך דערווייל ארומזעהען וועגען פערקויפען דאס הויז און נאכהער קומען צו פאהרען. דער אויסרייד האט זיך נישט איינגעגעבען און די גאנצע פאמיליע איז אבגעפאהרען קיין ניו-יארק.

אראבקומענדיג קיין ניו-יארק האט זיך ערשט ביי דער פרוי מ—ק. דערוועקט א הייסע ליבע און בענקשאפט צום שיינעם קעלצער יונגערמאן און זי האט איהם בעשיט בסדר מיט ליבעסבריוו, צו איהר שכנטע קיין ב—ן געשיקט פרעזענטער, כדי זי זאל איהר שרייבען וואו איהר קוזין געפינט זיך. (דורך דער גאנצער צייט האט דער קעלצער יונגערמאן נישט געענטפערט אויף קיין שום בריוו.)

דערווייל איז דער קעלצער יונגערמאן צוריקגעקומען פון קראקא קיין קעלץ געטוהן א שידוך און געהייראט און בכלל איינגאנצען פערגעסען אין די אמעריקאנער פרוי.

מיט א וואך צוריק האט די קוזינקע פון ב—ן דערהאלטען א בריוו פון די אמעריקאנערין פון 8 זייטען, אין וועלכען זי שרייבט, אז איהר ליבע צום קוזין איהרען איז נישט צו בעשרייבען, אז זי שלאפט שוין נישט א פאר וואכען און קלערט צו קענען זיך מיט איהם צוזאמענטרעפען. אויך טיילט זי מיט, אז שוין א פאר וואכען וואוינט זי נישט מיט איהר מאן און איבערגעגעבען דעם גאנצען ענין א לויער (אדוואקאט), כדי ארויסצובעקומען א גט און דאן קומט זי קיין קעלץ, ווייל אהן איהם קען זי נישט לעבען. אויב ס'איז אמת, אז דער קעלצער-יונגערמאן האט שוין געהייראט, וויל זי נאך זיין מיט איהם איין מאנ צוזאמען און דאן בעגעהן זעלבסמארד, ווייל אהן איהם קען זי סיי ווי נישט לעבען...

מיט וואס די סענסאציאנעלע ליבעסטראגעדיע פון די 45-יעהריגע פרוי וועט זיך ענדיגען, איז באמת טשעקאווע.

דאנקזאגונג

א הערצליכען דאנק דריק איך אויס דעם קעלצער סטארשי פעלדשער

א. שעפטעל לעשנא 3

פאר זיין געהעריגע און גוטע מעדיצינישע אויפזיכט איבער מיין ל. טאכטער.

אלעזר גארפינקעל.

אין נומער 31 (676) איז אריינגעפאלען א פערדריסליכער טעות. אנשטאט ה' פישער דארף זיין א. שעפטעל וועמען ה' גארפינקעל דאנקט.

ארויסטריט פון א פעפעסישען טהוער געגען די „פאטאגראפיסטען".

ווי ס'איז שוין געווען געמאלדען אין אונזער צייטונג זענען די היגע נאראלייט געווארען זעהר „אקטיוו" און אנגעהויבען צו פאטאגראפירען די קריסטליכע קונים, וועלכע קויפען אין יודישע געשעפטען. ווי אויך כמעט ביי יעדען יודיש געשעפט געשטעלט פיקעטען און נישט אריינגעלאזט קיין קריסטליכע קונים.

דעם פערגאנגענעם דאנערשטאג, ווען די נארא „העלדען" האבען אזוי געטוהן זייער „ארבייט" בשלמות אויף קילינסקיעגא גאס איז פונקט אדורכגעגאנגען דער היגער פ. פ.ס. - סעקרעטאר שליחינסקי, וועלכער האט רעאגירט געגען די מיאוסע האנדלונג פון די נאראוויצעס. עס האט זיך באלד געמאכט א צוזאמענלויף און א געגענזייטיג קריגעריי און באלד האבען זיך געפונען אויפ'ן ארט „יאהר-עדות", וועלכע האבען געהערט אז ער האט געמאכט אנטי-מלובהשע אויסרופען.

פאליציי האט פערהאלטען דעם ה' שליוויגסקי חי אויך א יודיש יונגעל מיט'ן נאמען ראזענבערג. נאכ'ן צונויפשטעלען א פראטאקאל זענען ביידע בעפרייט געווארען.

זעלבסטמארד פון א יודיש מיידעל.

די זאוויערטשער איינוואוינערין רחל גאטפריד (ווידאק גאס 6) א פריילין פון 38 יאהר אלט איז ביי זיך אין שטוב בעגאנגען זעלבסטמארד דורך אויפהענגען זיך. ווי ס'איז פעסטגעשטעלט געווארען האט די זעלבסטמערדערין לעצטענס געליטען אויף א נערווען-קראנקהייט.

ווירטשאפטליכע ידיעות.

איבערגעגעבען דורך נ. גורסקי

1) א-פאבריק-אינטערנעמונג וואס בעשעפטיגט 15 ארבייטער מוז צאהלען אומזאץ-שטייער לויט 3 פראצענט.

לויט'ן פונקט 7 ארטיקעל 7 פון געזעץ וועגען אומזאץ-שטייער, מוזען פאבריקס-אונטערנעמונגען, אדער האנטווערקער ווארשטאטען, וועלכע באשעפטיגען מעהר ווי 15 ארבייטער און פירען נישט קיין האנדעלס-ביכער-צאהלען אומזאץ שטייער לויט 3 פראצענט פון אומזאץ.

2) האנדעלס-אונטערנעמונגען, וועלכע בעשטייען פון צוויי שטיבען מוזען בעזוצען פאטענטען פון 2-טער קאטעגאריע.

לויט'ן אורטייל פון העכסטען אדמיניסטראטיווען טריבונאל מוז'ן האנדעלס-אינטערנעמונגען, וועלכע פארקויפען גרייטע קליידער, אדער אנצוגער און פאלטענס און האבען פאר דעם צוועק 2 שטיבען, אפילו ווען 1 שטוב דינט נאר אויף אנמעסטען די קליידער-באזיצען פאטענטען פון 2 קאטעגאריע.

3) בחורים און מיידלעך צאהלען מעהר הכנסה שטייער מיט 14 פראצענט.

לויט'ן ארטיקעל 26 פון געזעץ וועגן הכנה-שטייער צאהלען בחורים אדער מיידלעך, וועלכע האלטען קיינעם נישט אויס פון זייער הכנסות, מוזען צאהלען מעהר ווען זייער הכנסה באטרעפט איבער 3 600 זל. מיט 14 פראצענט (ביז יעצט האבען זיי געצאלט מיט 20 פראצענט מעהר)

וואיעוואדע ד"ר דזיאדאש אויף אורלויב.

דער קעלצער וואיעוואדא ד"ר דזיאדאש האט גענומען אורלוב פון 15-טען ה. ח. ביז'ן 15-טען אין צווייטען חודש.

אויך דער היגער שטאדט-פרעזידענט מגר. ארטווינסקי האט אויף דער זעלבער צייט גענומען אורלויב.

סעקרעטאר פון דער קעלצער קהלה אין פאריז.

דער ביורא-לייטער פון דער קעלצער קהלה ה' ברוך סאקאלאווסקי איז דעם לעצטען זונטאג אבגעפאהרען מיט זיין פרוי קיין פאריז צו זיין פאמיליע, וואו ער וועט דארט וויילען א פינף וואכען

גנבה ביים גלח אין גארטען.

דער היגער גלח יאן ביאלעצקי קוראטאר פון גלחים-הויז אויף שוו. וואיטשעכא צ. האט געמאלדען דער פאליציי, אז זיין משרת האט פערהאלטען אין זיין גארטען א געוויסען נפתלי וויגניינסקי (ווארשאווסקי 13) וועלכער האט גע'גנב'עט עפעל. ווי עס איז פעסטגעשטעלט געווארען זאל דער זעלבער וויניינסקי שוין האבען ארויסגעגנב'עט ביז א סומע פון 500 זל.

דער 17 יעהריגער עפעל-אמאטאר איז פערהאלטען און איבערגעגעבען געווארען צו דער געריכטס-מאכט.

א שפעטער גאסט.

צו דעם היגען איינוואהנער משה לאטאש (אלטע ווארשאווער פשעד. 24) האט זיך זונטאג האלב דריי ביינאכט אריינבעקומען א אומבעקאנטע פערזאן און זיך גלייך צוגעכאפט צו דער שאנק „בורק" צו זיין. לאטאש האט דעם שפעטען גאסט פערהאלטען און אבגעפיהרט אין קאמיסעריאט אריין.

HELA KOHNÓWNA — Kielce
EFRAIM CUKIERFAJN — Ostrowiec

ZAŚLUBIENI

w sierpniu 1937 r.

Prezesowi Okręg. Związku Kupców w Kielcach
panu JÓZEFOWI KOHNOWI z intencji zaślubin Córki Jego
p. Heli Kohnòwny
z. p. Efraimem Cukierfajnem
najserdeczniejsze życzenia składa

Józef Rechtszaft
Dyrektor Związku.

א הערצליכען מזל-טוב דעם ה' יוסף קאהן און פאמיליע
צו דער חתונה פון זיין טאכטער
יענטע מיט ה' יחיאל צוקערפיין (אסטראוויעץ)
ווינשען פיעל גליק און צופרידענהייט
קעלץ — יוסף זאיאנטשקאווסקי און פאמיליע.

פערענדיגט דעם שוסטער-שטרייק אין קעלץ

דעם פאריגען פרייטאג איז אין קעלץ אויסגעבראכען א שוסטער-שטרייק פון קעלץ און אומגעגענד. פערשטרייקט האבען ביז צעהן טויזענד שוסטער'ס, וועלכע האבען געפאדערט א הונדערט-פראצענטיגע לוין-הוספה.

אין משך פון דריי טעג זענען פארגעקומען ביים ארבייטס-אינספעקטאר פערהאנדלונגען, וועלכע האבען נישט געבראכט צו קיין שום רעזולטאטען. ערשט זונטאג אווענד זענען זיי געקומען צו א הסכם, לויט וועלכען די ארבייטער בעקימען א לוין הוספה פון 40—ביז 60 פראצענט און מאנטאג זענען זיי שוין צוגעטרעטען צו דער ארבייט.

ווי א טייל שוסטער פאבריקאנטען אינפארמירען אונז איז ביי דער יעצטיגער קלאנפעדיגע לאגע אין דער שוסטער-בראנזשע, ממש אוממעגליך געווען צו געבען אזא לוין הוספה. אין אמשטארקסטען האט דאס געטראפען די קליינע שוסטער-ווארשטאטען, וועלכע גיבען בכלל נישט ארויס קיין ארבייט צוליב דער גרויסער לוין-הוספה.

פון א גוטער קיך

איז דאס בענוצען פון נאטירליכען שפייז-פעטס. צערעס' פון קאקאס-ניס. דאס דאזיגע לייכט-פערדייליכע און נארהאפטע שפייז-פעטס איז ספעציעל גוט ביים באקען מעל-שפייזען און פרעגלען פיש. דאס 100%-גע קאקאס-פעטס. צערעס' ווערט איינגעארבייט אונטער דער שטרענגער השגחה פון הרב ר' שמחה פרענקעל פון סקאזשינא. עס קען דעריבער אן שום חשש בענוצט ווערען צו אלערליי כשר'ע שפייזען.

כשר

Ceres

ענטהאלט 100% פעטס

בלב סרוע ומורתח אנו מודיעים ע"ד פטירת אשתי ואמנו היקרה

נ. ע. שיינדיל אשת ר' יצחק נ"י קאפער

בת הרב הגאון ר' יוסף יהודה צוקער זצ"ל אבד"ק אפט-פשעדבוזש ואח"כ ראבד"ק קראקא.
שמתה אחרי מחלה קצרה וכבדה ביום ג' י' אלול תרצ"ז בשנת 73 לימי-חיי' בקיעלץ. הלויתה היתה ביום ד' י"א אלול.
הנשארים בצער יגון ובאבל קודר
בעלה, בנותיה, חתניה, נכדיה ונינ׳יה.

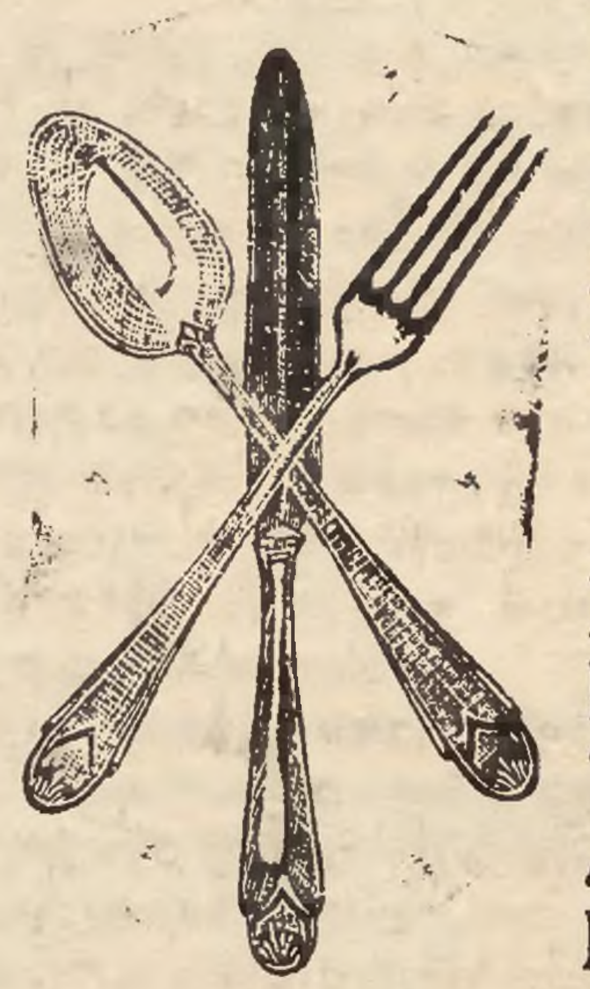

NIERDZEWNE BIAŁY METAL

די פירמע
Szlama Kaner
KIELCE, DUŻA 9

מאכט בעקאנט דאס זי ארבייט אויס פלאטיר אויף וייסען מעטאל גאראנטירט אויף 10 יאהר, וועלכעס פערטרעט די פירמעס: „פראגעט" און „נארבלין" מיט פאלגענדען סטעמפעל:

Sz Kaner	B. H.	na 10 lat

שיינדיל קאפעל נ. ע.

אין עלטער פון 73 יאהר איז היינטיגע וואך געשטארבען אין קעלץ איינע פון די חשובסטע און אנגעזעהנסטע יודישע פרויען, שיינדיל קאפעל נ. ע.

די פערשטארבענע האט זיך אויסגעצייכענט מיט איהרע מדות טובות און איידעלקייט. זי האט געטהון זעהר פיעל גוטס און זיך ערווארבען א גוטען נאמען אין יודישען קעלץ.

די פערשטארבענע איז געוועזען א טאכטער פון נעוו. אפטער רב ר' יוסף יהודה צוקער ז"ל, וועלכער איז שפעטער געווען ראב"ד אין קראקא. איהרע קינדער און אייניקלעך זענען די אנגעזעהענע קעלצער יודישע פאמיליעס מאשקאוויטש, ראדאל, טענענבוים, קאהן, לעסלאו (ראדאם) רייבקינד.

אין דער לויה האבען זיך בעטייליגט עטליכע טויזענד מענשען פון אלע שיכטען פון דער בעפעלקערונג, וועלכע האבען בעוויינט דעם טויט פון דער דאזיגער חשוב'ער און איידעלער פרוי.

תנצבה

„יאשע קאלב"
צום צווייטען מאהל אין קעלץ.

שבת 9 איוענד נאר אויף איין אויפטריט וועט שפילען אין טעאטער פאלסקי מאריס שווארץ אנסאמבל י. י. זינגער'ס „יאשע קאלב".

הנני מביע את השתתפותי בצער ש"ב משפחת טננבוים
לרגלי מות עליהם בעלה ואביהם דודי החסיד היקר באנשים
מו"ר יעקב טענענבוים ז"ל
והבעת השתת פות צער ביחוד לש"ב ר' דוד טננבוים למות עליו גם חמותו היקרה
מרת שיינדעל קאפעל נ. ע, לא יוסיפו לדאבה עוד.
קעלץ — משה יצחק הכהן ראפופורט דומ"ץ קעלץ.

הרני משתתף בצערם הגדול של משפחת יעקב שלמה מאשקאוויטש
וגברת רודל והירש מאיר מאשקאוויטש
למית עליהם אמם וחמותו היקרה
מרת שיינדעל קאפעל נ. ע.
יהי הצער הזה האחרון לכם
קעלץ — נתן גורסקי ורעיתו

הנני משתתף בצערם הגדול של משפחת קאפעל טננבוים, רודל
לומת עליהם אשתו ואמם
מרת שיינדעל קאפטל נ. ע.
המקום ינחם אתכם — יהושע הורוביץ. קעלץ

משתתף אני בצערם הגדול של משפחת קאפעל
לטות עליהם אשתו ואמם
שיינדטל נ. ע.
המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
סנדר קאנער

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דעם ה' דוד טענענבוים און פאמיליע
צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זיי[ן] ל. מאן און פאטער
ר' יעקב נ. ע.
קעלץ — דריקט אויס דוד ראזענבערג און פאמיליע

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr.
w tekscie mm 1 szp. 60 gr.
na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.
1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.
אבאנעמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען 1 זלאטי
אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק
אין אנדערע לענדער 30 סענט